

LETRISTIČKA INTERNACIONALA

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Letristička internacionala
VELIKI POTLAČ

IZBOR TEKSTOVA IZ GLASILA POTLAČA I DRUGIH
GLASILA LETRISTIČKE INTERNACIONALE
1952–1959.

Preveli i priredili: Miodrag M. Marković (2008) i
Aleksa Golijanin (2008–2017).

Najveći broj tekstova je preuzet iz trobroja časopisa Gradac,
164–165–166, *Situacionistička internacionala* (Čačak, 2008, uredio
AG), uz dodatak novih prevoda.

Glavni izvor: POTLATCH (1954–1957), Éditions Allia (1996),
Éditions Gallimard (2006), [classiques.uqac.ca/contemporains/
internationale_lettriste/Potlatch/Potlatch.html](http://classiques.uqac.ca/contemporains/internationale_lettriste/Potlatch/Potlatch.html)

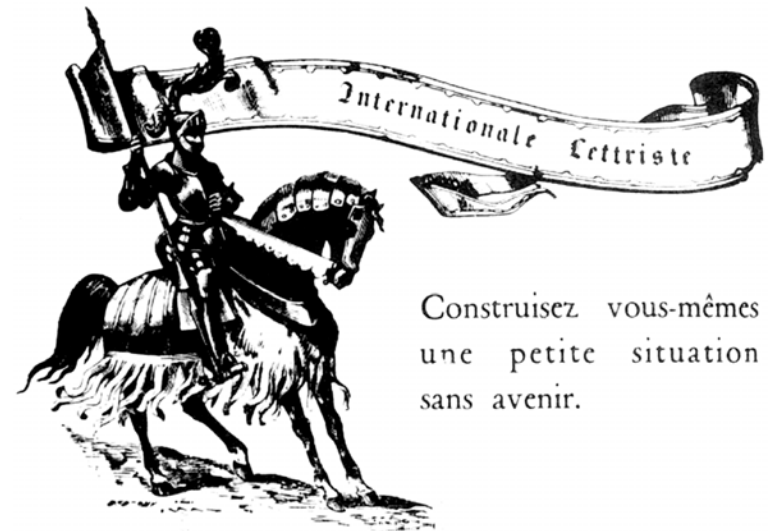
<http://anarhija-blok45.net>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

Le grand

Potlatch

izbor tekstova iz POTLAČA i drugih glasila
LETRISTIČKE INTERNACIONALE

Construisez vous-mêmes
une petite situation
sans avenir.

édité par l'I.L. 32 rue de la montagne-geneviève, paris 5*

1952–1959.

Si vous vous croyez

DU GENIE

ou si vous estimez posséder seulement

UNE INTELLIGENCE BRILLANTE

adressez-vous à l'Internationale lettriste

édité par l'I. L. 32, rue de la montagne-geneviève, paris 5*

If you believe you have

GENIUS

or if you think you have only

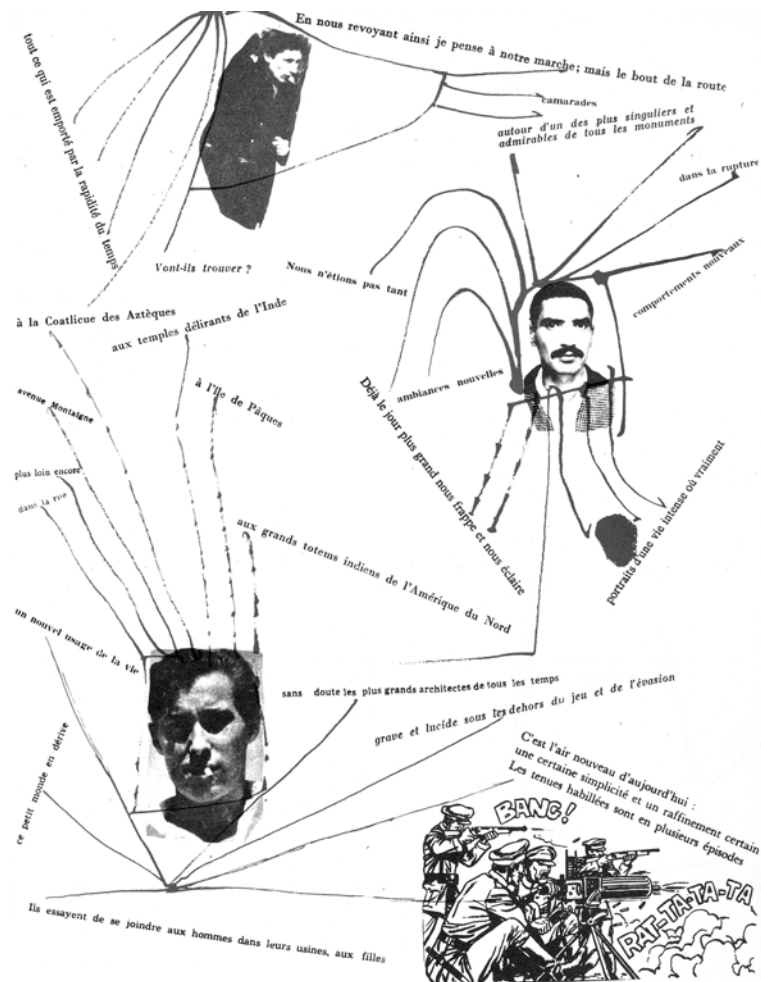
A BRILLIANT INTELLIGENCE

write the letterist Internationale

the I. L. 32, rue de la montagne-geneviève, paris 5*

Ako verujete da ste genijalni
ili cenite da posedujete samo briljantnu inteligenciju
pišite Letrističkoj internacionali
Ulica Montenj-Ženevjev 32, Pariz V

Letristički letak (decembar 1955), Alexander Trocchi (1925–1984).

Debord & Jorn, *Mémoires*, 1959, str. 37.

LETRISTIČKA I SITUACIONISTIČKA INTERNACIONALA

POTLATCH (1954–1957), Éditions Allia (1996), Éditions Gallimard (2006), kompletno izdanje, u više formata: classiques.uqac.ca/contemporains/internationale_lettriste/Potlatch/Potlatch.html

anarhija-blok45.net

anarhisticka-biblioteka.net/category/author/letristicka-internacionala

anarhisticka-biblioteka.net/category/topic/situacionizam

anarhisticka-biblioteka.net/category/author/guy-debord

SITUATIONIST INTERNATIONAL ONLINE (najveća arhiva):

www.cddc.vt.edu/sionline/index.html

NOT BORED: notbored.org

DEBORDIANA (FR): debordiana.chez.com/debordiana.htm

A SITUATIONIST BOOK COLLECTOR'S BLOG (dokumenti i originalna izdanja): situationnisteblog.wordpress.com

VEĆINA ILUSTRACIJA PREUZETA JE IZ SLEDEĆIH PUBLIKACIJA:

Guy Debord, *Oeuvres* (Sabrana dela), Gallimard, 2006.

Phantom Avantgarde: Eine Geschichte der Situationistischen Internationale und der modernen Kunst, ed. Roberto Ohrt, Edition Nautilus, Hamburg 1990.

Guy Debord, *Un art de la guerre*, Gallimard, Bibliothèque nationale de France, katalog izložbe, 2013.

Guy Debord i Asger Jorn, *Mémoires. Structures portantes d'Asger Jorn*, L'Internationale situationniste, Copenhague, 1959.

Jean-Michel Mension, *La Tribu*, entretiens avec Gérard Berréby, Éditions Allia, 1998; *The Tribe*, Contributions to the History of the Situationist International and Its Time, Vol. I, Verso 2002.

Ivan Chtcheglov, *Écrits retrouvés*, ed. Jean-Marie Apostolides, Boris Donné, Éditions Allia, 2006.

Ed van der Elksen, *Love on the Left Bank* (fotografije, André Deutsch Ltd, London, 1956), Dewi Lewis Publishing, 2011.

INTERNATIONALE
LETRISTE

potlatch
32, Rue de la Montagne-Geneviève, PARIS-5^e

**VELIKI POTLAČ
IZBOR TEKSTOVA IZ POTLAČA
I DRUGIH GLASILA
LETRISTIČKE INTERNACIONALE
1952–1959.**

Éliane Brau, foto Ed van der Elsken, 1953.

GUY-ERNEST DEBORD

MÉMOIRES

STRUCTURES PORTANTES D'ASGER JORN

cet ouvrage est entièrement composé d'éléments préfabriqués

EDITE PAR L'INTERNATIONALE SITUATIONNISTE

Uz film *Urlici u slavu de Sada*, verovatno najupečatljiviji dokument o periodu 1952–1953, koji je za Debora bio presudan, ali za koji još ne znamo kako bi se mogao prevesti i prirediti: Guy Debord i Asger Jorn, *Mémoires*, 1959. Knjiga se sastoji od Deborovih kolaža i Jornovih likovnih intervencija, a jedini tekst su razni citati iz literature i štampe, kao i izjave i fragmenti razgovora članova i članica „Plemena“. Knjiga je bila ukoričena u šmirglu, da bi oštetila druge knjige s kojima se nađe na polici.

NA KORICAMA:

NOĆNA REDAKCIJA

(Potlač br. 20, 30. maj 1955)

„Letak *Napravite sami neku malu situaciju, bez budućnosti*, u ovom trenutku se lepi na zidove Pariza, uglavnom na psihogeografski povoljnim lokacijama.

Oni naši dopisnici, koji su imali zadovoljstvo da lepe taj letak, mogu pozvati i druge da se jave redakciji *Potlača*.“

Letak Ivana Ščeglova, iz 1953. Iste godine, u novembru, Debor mu piše: „Apsolutno oduševljen tvojim metagrafom, *Napravite sami neku malu situaciju, bez budućnosti* (kakav naslov!)“. G. Debor, *Oeuvres* (Sabrana dela), str. 188.

(*) Novi prevodi, u odnosu na zbirku priređenu za Gradac (2008).

Letristička internacionala: spisak članova i članica*	9
<i>Pleme</i> : kratka predistorija Letrističke internacionala (1946–1951)	11
Letristička internacionala br. 1 (decembar 1952)	
Dosta sa Dustabanlijom	23
Stav Letrističke internacionala	24
Konferencija u Oberviljeu (7. decembar 1952)*	25
Letristička internacionala br. 2 (februar 1953)	
Manifest	26
Fragmenti potrage za novim oblicima ponašanja	27
Privremena sloboda	27
Generalni štrajk	29
Dalje ruke od letrista (april 1953, letak)*	30
Letristička internacionala br. 3 (avgust 1953)	
Raščistiti sa utehom nihilizma	30
Dimenzija jezika*	31
Bez naslova	22
Manifest alžirske grupe Letrističke internacionala	33
Odgovor na anketu časopisa <i>La Carte d'après nature</i> (maj 1954) (1)	33
Letristička internacionala br. 4 (jun 1954)	36
Gi Debor: Predstavljanje <i>Potlača</i>	37
Potlač br. 1 (22. jun 1954)	
Potlač	39
<i>Sva voda mora ne bi bila dovoljna...</i>	39
Psihogeografska igra nedelje	42
Novi zadatak	42

Potlač br. 2 (29. jun 1954)		
Uputstvo za korišćenje Potlača	42	
Nema osnova za poređenje	43	
Vežba iz psihogeografije	43	
Napolje	44	
Potlač br. 4 (13. jul 1954)		
Minimum života	45	
Anketa Letrističke internacionale	49	
Sledeća planeta	49	
Potlač br. 5 (20. jul 1954)		
Odgovor na anketu časopisa <i>La Carte d'après Nature</i>		
(jun 1954) (2)	50	
Pismo Žila Ž Volmana	50	
Potlač br. 6 (27. jul 1954)		
Buka i bes	52	
Potlač br. 7 (3. avgust 1954)		
„... nova ideja u Evropi“	54	
Uništavaju ulicu Sovadž	55	
Potlač br. 8 (10. avgust 1954)		
Ulica Morilon 36*	55	
Napomena (pitanje na kraju broja)*	56	
Potlač br. 9-10-11 (17-31. avgust 1954)		
Uništenje sedišta Letrističke internacionale	56	
Čekajući da se crkve zatvore*	57	
Nezaposlena Arijadna	57	
Potlač br. 14 (30. novembar 1954)		
Zajednička linija	57	
Prigodni omaž američkom načinu života	58	
Potlač br. 15 (22. decembar 1954)		
Ko je Potlač? (Odgovori)*	59	
Potlač br. 16 (26. januar 1955)		
Duboki san i njegovi klijenti	59	
Potlač br. 20 (30. maj 1955)		
Noćna redakcija* (100)		

Neki od najvažnijih programskih tekstova Letrističke internacionale (osim *Zašto letrizam?*), nisu se pojavili u njenim glasili-
ma već u časopisu belgijske nadrealističke grupe *Les lèvres nues*
(LLN, Gole usne, 1954-1958). U istom časopisu objavljeni su i
drugi radovi članova LI (tekstualni i grafički), kao i njihovi odgo-
vori na nekoliko upitnika redakcije *Les lèvres nues*.

Svi ti tekstovi su prevedeni i objavljeni u *Porodičnoj* i *Anar-
hističkoj biblioteci* i priređeni kao bukleti. Među njima je i tekst
Ivana Ščeglova, koji je kružio među članovima LI, ali koji je
objavljen tek 1958, u prvom broju *Situacionističke internaciona-
le*. Reč je o sledećim tekstovima:

Ivan Chtcheglov, *Pravila novog urbanizma*, 1953 (SI br. 1, 1958;
poseban buklet)

Guy Debord, *Uvod u kritiku urbane geografije*, 1955, LLN br. 6 (u
okviru bukleta *Gole usne*)

Guy Debord i Gil J Wolman, *Uputstvo za primenu diverzije*, 1956,
LLN br. 8 (u okviru bukleta *Gole usne*)

Guy Debord, *Teorija prolaska i Dva izveštaja o prolascima*, 1956,
LLN br. 9 (u okviru bukleta *Gole usne*)

Deo prepiske između Debora i Ščeglova, uz još neke njihove ma-
nje poznate tekstove i nacрте, nalazi se u bukletu *Kontinent
Kontreskarp*.

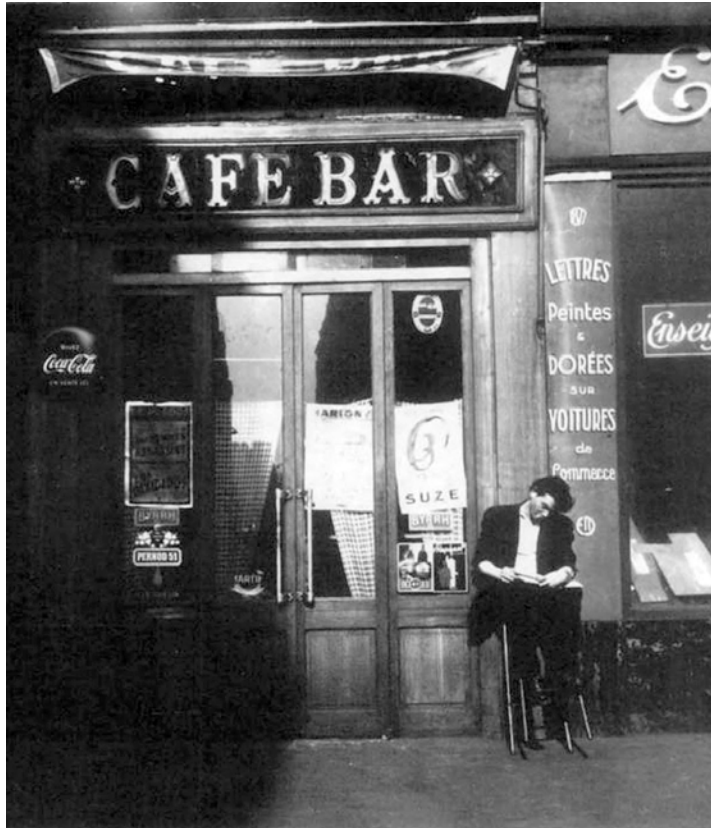
U međuvremenu smo priredili i buklet s Deborovim tekstovima
i drugim dokumentima iz njegove najranije letrističke faze,
Evo jednog pisma kakva se više ne pišu i *Manifest o konstruisa-
nju situacija* (oba iz 1953).

U ovu grupu tekstova spada i Deborov film *Urlici u slavu de
Sada* (1952, u okviru našeg istoimenog izdanja, s još tri Deborova
filma), koji najavljuje osnivanje Letrističke internacionale.

AG, 2016, 2024.

Arhitektura i igra	62
Potlač br. 22 (9. septembar 1955)	
Podela rada	65
Zašto letrizam?	66
Potlač 23 (13. oktobar 1955)	
Letristička intervencija	76
O ulozi pisane reči	77
Planovi za racionalno ulepšavanje grada Pariza	77
Potlač 24 (24. novembar 1955)	
Inteligentna panorama avangarde na kraju 1955.*	80
Napomena*	93
Potlač br. 25 (26. januar 1956)	
Neke protivrečnosti u delovanju Letrističke internacionale	93
Potlač br. 29 (5. novembar 1957)	
Saopštenje	95
Potlač br. 30 (15. jul 1959)	
O ulozi <i>Potlača</i> , nekad i sad	96
Napomena o programskim tekstovima LI	99
Izvori	102

Kafe „Kod Vrapca“ (Chez Moineau), oko 1952–1953.

smo dugovali ljudima čija je predstava o životu bila daleko ispod naše.

Posle osnivačke konferencije SI u Kozio Daroši, *Potlač* je došao pod nadležnost situacionista, koji su ubrzo obustavili njegovo izdavanje. Situacionistička konferencija u Minhenu je na Vikertov predlog usvojila pravilnik o štampanju nove serije *Potlača*, koji je ovog puta trebalo da posluži samo za održavanje interne veze između različitih sekcija SI. Uređivanje i distribucija novog *Potlača* povereni su našoj holandskoj sekciji.

Novi zadatak *Potlača*, u izmenjenim okolnostima, bio je podjednako važan kao i predašnji. Ostvarili smo izvestan napredak, umnoživši time broj pitanja i šansi da doprinesemo nastanku nečega sasvim drugačijeg od onoga što smo nekada želeli. Bili smo zaokupljeni bitnom protivrečnošću kojoj bi se, sve dok se aktuelno stanje u kulturi ne promeni, morali posvetiti svi pravi tragaoci za novinama: mi u isto vreme stvaramo i osporavamo umetnost koju danas nazivaju modernom. To negativno određenje trebalo bi da zadržimo i prevaziđemo prelaskom na viši nivo kulture. Ali mi ne možemo pristati na sredstva koja nam nudi estetski „izraz“, niti na ukuse kojima on povlađuje. SI se može pokazati dobrim oruđem za prevazilaženje ovog čitljivog i konzistentnog sveta. U protivnom, ona može okoštati i postati još jedna prepreka na putu, oličena u „novom stilu“. Zaželimo SI da stigne tamo gde je naumila. Zaželimo *Potlaču* da aktivno doprinese istom cilju.⁴⁸

Gi Debor, 1959.

⁴⁸ Ipak poslednje izdanje *Potlača*. Novo i jedino glasilo (uz razne posebne publikacije), od juna 1958, postaje časopis *Situacionistička internacionala* (12 brojeva, do septembra 1969).

POTLAČ br. 30 (15. jul 1959)**Nova serija, br. 1****O ulozi *Potlača*, nekad i sad**

Potlač je naziv informativnog biltena Letrističke internacionalne, čijih je 29 brojeva distribuirano iz Pariza, od juna 1954. do novembra 1957. Kao instrument propagande, u prelaznom periodu između nedovoljno ozbiljnih i neuspelih pokušaja posleratne avangarde i organizovanja kulturne revolucije, na čemu situacionisti sada sistematično počinju da rade, *Potlač* je u svoje vreme nesumnjivo predstavljao izraz najekstremnijih opredeljenja, samim tim što je bio najistaknutiji zagovornik potrage za novom kulturom i novim načinima života.

Iako je naš poduhvat imao svoje uspone i padove, *Potlač* je jedini uspeo da popuni prazninu kulturnih ideja ove epohe, onu uočljivu rupu koja je nastala sredinom pedesetih. Već danas je sigurno da će u istoriji ostati zabeležen, ne kao dokaz odanosti modernom duhu, u času kada se na vlasti ustoličila njegova reakcionarna karikatura, već kao dokument o praktičnim eksperimentima, za koje će budućnost imati mnogo više sluha. Ali ta budućnost je već počela i ona je ulog u životu svakoga od nas. Pravi uspeh *Potlača* ogleda se u tome što je doprineo objedinjavanju situacionističkog pokreta na novim i širim osnovama.

Poznato je da je *Potlač* dobio ime po pretržišnom obliku razmene dobara kod severnoameričkih Indijanaca, zasnovanom na reciprocitetu dragocenih poklona. Taj besplatni bilten mogao je da distribuirati samo dobra koja nisu namenjena prodaji, a to znači – samo nove probleme i želje. Razrada tih tema od strane drugih osoba bila bi jedini adekvatan uzvratni poklon. Time se može objasniti činjenica da je u *Potlaču* razmena iskustava često prelazila u razmenu uvreda, koje

LETRISTIČKA INTERNACIONALA: spisak članova i članica

Delimičan spisak članova i članica Letrističke internacionalne, sa transkripcijama imena koja se javljaju dalje u tekstu

Guy-Ernest Debord (Gi-Ernest Debor, kasnije samo Guy Debord, 1931–1994)

Gil J Wolman (Žil Ž Volman, u originalu bez tačke iza „Ž“, 1929–1995)

Gilles Ivain (Ivan Chtche-glov) (Žil Iven, Ivan Ščeglov, 1933–1998)

Jean-Louis Brau (Bull Dog ili Bull D.) (Žan-Luj Bro, 1930–?)

Serge Berna (Serž Berna, 1925?–?)

Michèle Bernstein (Mišel Bernštajn, 1932–)

Jean-Michel Mension (Žan-Mišel Menzion, 1934–2006)

Patrick Straram (Patrik Straram, 1934–1984)

Alexander Trocchi (Aleksandar Troki, 1925–1984)

Éliane Pápai (Éliane Brau, Éliane Mension, 1935–?; Elijan Papai – Bro – Menzion)

Gaëtan M. Langlais (Gaetan M. Langle, 1935–1982)

Henry de Béarn (Anri de Bearn, 1931–1995)

Mohamed Dahou (Midhou ili Hadj Mohamed; Moamed Dau, Midu Dau)

Cheik Ben Dhine (Šeik Ben Dine)

Aït Djafer (Ait Dafer)

Abdelhafid Khatib (Abdelhafib Katib)

André-Frank Conord (Andre-Frank Konor)

Jacques Fillon (Žak Fijon)

Sarah Abouaf (Sara Abuaf)

P.-J. Berlé (Pierre-Joël Berlé; Pjer Žoel Berle)

René Leibé (Rene Lebe)

Léonard Rankine (Leonar Rankin)

André Frankin (Andre Frankin)

Juan Fernandez (Huan Fernandez)

Linda Fried (Linda Frid)

Françoise Lejare (Fransoaz Ležar)

Véra (Vera)

„Pleme“, „Kod Vrapca“, 1953. Foto Ed van der Elsen.

stavi sa svojom ranijom delatnošću i tako se preporuči onima koji bi ga mogli iskoristiti u svojim predizbornom kampanjama. Intelektualci koji se prenemažu i pričaju kako će preći u zidare ili drvoseče ili to čak i učine na par nedelja, time izvođe transfer koji se, s obzirom na nivo njihove svesti, može izjednačiti samo s najgnusnijim verskim preobraćenjem. Takvo osipanje je očekivano, pošto je u ovom trenutku veoma mali broj osoba spreman da se posveti našim istraživanjima, a još manje njih raspolaže minimumom potrebnih kvaliteta. Ne bi se trebalo iznenaditi ako radikalna promena ljudskih potreba i pogleda na svet i u tom domenu, kao i u svim drugim granama ekonomije, dovede do drastičnog opadanja broja specijalizovanog osoblja.

Ipak, trebalo bi raditi na dijalektičkom razrešavanju aktuelnih sukoba, ne zanemarujući pri tom nijedan od aspekata promene života.

Onima koji nalaze zadovoljstvo u harmoniji i običajima, koje sa sobom nosi održavanje postojećeg poretka, koji se tope od ljubavi prema svojoj rodbini, Anriju Mišou (Henri Michaux) ili porodičnom životu, nemamo šta da kažemo.

POTLAČ br. 29 (5. novembar 1957)

Saopštenje

Na konferenciji u Kozio Daroši (Cosio d'Arroscia, Italija), okončanoj 28. jula, doneta je odluka o potpunom objedinjavanju svih prisutnih grupa – Letrističke internacionale, Međunarodnog pokreta za imažinistički Bauhaus i Londonskog psihogeografskog komiteta – i osnivanju Situacionističke internacionale (sa 5 glasova za, 1 protiv i 2 uzdržana), na osnovama definisanim u pripremnim materijalima za konferenciju. *Potlač* će od sada biti pod njenim nadzorom.

skom propagandom, sve do danas je skoro isključivo služila toj neprimerenoj svrsi.

Druga frakcija, u kojoj bi se ponekad zatekle i osobe najzaslužnije za istraživanje novih vidova ponašanja, podlegla je čarima nepoznatog, otkrivanju misterija po svaku cenu – pri čemu je jedva potrebno naglasiti da je to činila sa retko vide-nom filozofskom nedoučenošću – kao i raznim okultnim eksperimentima bliskim teozofiji. Analiziranje i suzbijanje ove tendencije svojevremeno nas je navelo da stavimo tačku na relativnu političku slobodu koju smo do tada jedni drugima dopuštali, budući da se zajednička, donekle anarhična revolucionarna osnova pokazala kao pogodno tle za najgora teorijska zastranjivanja u odnosu na materijalističku psihogeografiju, čak i na svako iole dosledno situacionističko stanovište.

Svaka kriza koja se okonča isključivanjem jedne od struja automatski doprinosi jačanju one druge ili osnažuje treći, pri-lično rasprostranjen stav ugodne intelektualne inertnosti, koji se u najboljem slučaju ispoljava kroz poneku verbalnu upadicu ili, daleko ređe, učešćem u raspravi. Jasno je da slična praksa antiletristima nudi daleko ozbiljnije argumente od onih koje mogu naći u podgrejanom estetizmu nekih naših drugova iz perioda pre 1952, čiji su stavovi u međuvremenu vidno odstu-pili od zajedničke linije.

S druge strane, dok to čeprkanje po neokantovskoj estetici više nikoga ne uznemirava, uzdržavanje od pisanja i bilo ka-kvog iskazivanja sopstvenog stava, koje je postalo karakteri-stično za neke sredine letimično pomenute u našim publika-cijama, predstavlja nečasno i reakcionarno polaganje oružja. Umetnici, odavno uhvaćeni u koštac s besplodnom proble-matikom jedne iscrpljene oblasti, veruju da će se pokazati originalnim, ako je se odjednom odreknu. Za onoga ko nije u stanju da smisli nešto novo, drugim rečima, da sudeluje u osmišljavanju neke superiorne aktivnosti, bilo bi bolje da na-

PLEME

Kratka predistorija Letrističke internacionale (1946–1951)

Prolog

„Petnaest godina ranije, 1952, četvoro ili petoro ne baš uglednih Parižana, rešilo je da istraži zastarevanje umetnosti... Ukazala se prilika za nov napad...“ — Gi Debor, predgovor za četvrto itali-jansko izdanje *Društva spektakla*, 1979.

„Fenomen, u to vreme potpuno nov i koji je, prirodno, za sobom ostavio svega nekoliko tragova, bio je prost princip, prihvaćen od svih, da više ne može biti ni poezije, niti umetnosti i da treba pronaći nešto bolje.“ — Gi Debor, *Panegirik*, 1989.

„Svako je dete mnogih očeva. Postojao je otac koga smo mrzeli i to je bio nadrealizam. I postojao je otac koga smo voleli i to je bila dada. Bili smo deca i jednog i drugog.“ — Mišel Bernštajn, 1983.

„Negatorsko i provokativno nasilje njihove frazeologije nadmašu-je sve što su prethodne epohe ostavile za sobom – osim, možda, de Sada, Lotreamona i dade.“ — *Le Monde*, 14. februar 1968.

„Nismo svi bili prevaranti i lopovi – Berna je to sigurno bio – ali morali smo da živimo, a da u isto vreme ne radimo. Gledali bi vas kao idiota, ako biste imali posao; tih dana, to jednostavno nije dolazilo u obzir. Gubili biste poštovanje.“ — Žan-Mišel Menzion, *Pleme* (Jean-Michel Mension, *La Tribu*, 1998; *Tribe*, 2002)

„Život Situacionističke internacionale ne može se razdvojiti od Sen-Žermen-de-Prea i klime koja je tamo nekada vladala. Letri-stička internacionala je za štab izabrala kafe *Moano* (Moineau), u donjem delu ulice Fur, gde se povezala s do tada neopredelje-nim mladim revolucionarima. Droge, alkohol i devojke (naročito

maloletne) bili su deo folkloru Letrističke internacionale, kao što govore i neke parole iz tog vremena, koje su se, začudo, ponovo pojavile na zidovima Pariza u maju 1968: 'Nikada ne radi!', 'Etar je besplatan' ili 'Pustite nas da živimo!' — Elijan Bro (Éliane Brau, članica Plemenja), *Le Situationnisme ou la nouvelle internationale*, 1968, navedeno u Mension, *Tribe*, str. 33.

Kratka predistorija LI

Gi Debor, glavni protagonista ove priče, rođen je 28. decembra 1931, u Parizu, u porodici teško pogođenoj Velikom depresijom. Bilo je to vreme velikih društvenih previranja, uspona fašizma, masovnih štrajkova, Narodnog fronta, građanskog rata u Španiji. Bez oca je ostao već u četvrtoj godini; sve do izbijanja Drugog svetskog rata, živi s majkom u Parizu; onda odlaze na jug. Budući autor „antifilmova“, prorok „ukidanja svih otuđenih oblika komunikacije“, pa tako i filma, ratne godine provodi u Pou i filmskoj Meki, Kanu. Godine 1950, posle polaganja prijemnih ispita za Univerzitet, Debor prelazi iz Kana u Pariz.; ali ne upisuje nijedan fakultet. Majci javlja da je sve u najboljem redu. Vreme provodi u beskrajnim lutanjima, diskusijama i napijanju s delinkventima, odbeglim maloletnicama i drugim sumnjivim elementima s leve obale Sene. Svakom mladom čoveku, prethodno zaraženom plemenitim virusom negacije, klima koja je tamo vladala morala je izgledati kao jedini pravi izbor:

„Bila su to deca bez korena, pristigla iz svih delova Evrope. Mnogi nisu imali dom, roditelje, dokumenta. Za pandure, njihov legalni status je bio 'skitnica'. Zato su pre ili kasnije završavali u zatvoru La Sante. Živeli smo na ulicama i po kafeima, kao čopor divljih pasa. Imali smo sopstvenu hijerarhiju, sopstvene zakone. Studenti i ljudi sa stalnim zaposlenjem držani su na odstojanju. Bilo je u redu vredati turiste koji su tamo dolazili da

Napomena

Potlač se šalje na određene adrese, dostavljene redakciji.

Svi tekstovi objavljeni u *Potlaču* mogu se reprodukovati, imitirati ili delimično citirati bez navođenja izvora.

NE SAKUPLJAJTE POTLAČ, VREME RADI PROTIV VAS.

Redakcija: ulica Montenj-Ženevjev 32, Pariz, 5. arondisman.

POTLAČ br. 25 (26. januar 1956)

Neke protivrečnosti u delovanju Letrističke internacionale

Ono malo što nas povezuje jeste sklonost ka igri; ali ta sklonost nas može odvesti prilično daleko. Činjenice oko kojih nam je najlakše da se složimo upravo su one koje ističu nužno neizvesne aspekte naše trenutne pozicije: prekasno je za stvaranje umetnosti i malo prerano za konstruisanje situacija u širim razmerama. Međutim, nužnost delovanja u tom pravcu uopšte se ne dovodi u pitanje.

Definisanje i očuvanje akcione platforme zasnovane na našim specifičnim interesovanjima, neprestano dolazi u sukob s dve devijantne struje vođene suprotnim pobudama.

Neki pojedinci ponovo zauzimaju umetničke pozicije, kojih se možda nikada i nisu odrekli, pri čemu je od male važnosti što njihove predstave o umetnosti u suštini podrazumevaju više antiumetničkih elemenata, unetih tokom naizmeničnog smenjivanja različitih moda prvom polovinom ovog veka, čime samo priznaju svoju nesposobnost za rešavanje pravih problema. U našim redovima, aktivnost koju smo nazvali metagraf-

rekao moj stari Sati, nije stvar u tome da se odbije Legija časti; ne treba je ni zaslužiti“ (Jean Cocteau, *Journal*, 1942–1945, 5. IV 1942).

anarhokomunisti), koja teži da nametne ideju da su antikolonijalni stavovi od sada nespojivi s francuskim državljanstvom.

Propaganda

Postupak, „... presudan za budućnost komunikacije: diverzija (*détournement*) rečenica“, utvrđen je u trećem broju *Letrističke internacionale* („Dimenzija jezika“, „Dimensions du langage“). U ovom trenutku, upotreba diverzije je predmet opsežne studije dvojice letrista. Ta studija će se pojaviti u dogledno vreme i posle nje o toj stvari neće imati još mnogo toga da se kaže.⁴⁶

Dvadeset peti broj *Potlača*, koji otvara njegovu treću godinu, biće objavljen u januaru 1956.

Književnost

Nikada se nije oskudevalo u surogatima koji služe daljem napretku izdavačke industrije i održavanju potrošnje. Ali što se u tome dalje odmiče, bolje se vidi da se pravi problemi i razbi-brige ove epohe nalaze na drugim planovima.

Treba konačno ukazati na trikove onih koji pokušavaju da steknu reputaciju u preživakavanju, na čisto književnom planu, novih emocija, koje određene asocijacije zbivanja mogu podsta-ći. Tako g. Žilijen Grak (Julien Gracq) piše lepe pripovesti, koje za temu imaju neki ambijent i njegove različite komponente: to što je odbio Gonkurovu nagradu (1951) ne znači ništa; još uvek treba da dokaže da je nije ni zaslužio.⁴⁷

⁴⁶ Verovatno najava Deborovog i Volmanovog teksta „Uputstvo za primenu diverzije (*Mode d'emploi du détournement*)“, objavljenog u *Les Lèvres Nues*, n° 8, maja 1956 (videti buklet *Gole usne*).

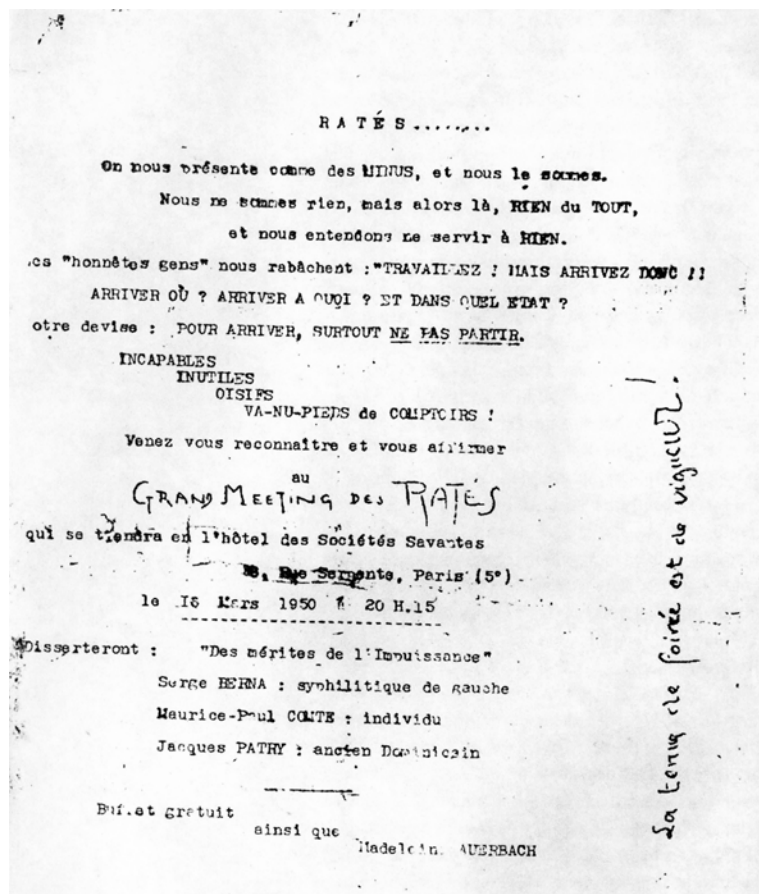
⁴⁷ „Diverzija“ čuvene Satijeve dosetke na račun Morisa Ravela (Maurice Ravel), kada je ovaj odbio da primi Legiju časti (1920): „Ravel je odbio Legiju časti, ali cela njegova muzika je prihvata“ (Erik Satie, *Le Coq*, n° 1, maj 1920). Onda je to varirao Žan Kokto, u svojim dnevnicima: „Sve je

zure u 'egzistencijaliste'. Uvek nam je uspevalo da nabavimo loše vino i hašiš iz Alžira. Delili smo sve.“⁴¹

To društvanje je mahalo svojom negacijom kao zastavom, direktno izazivajući zvaničnu ideologiju patriotizma i Obnove. To, sa ove distance, može izgledati čudno: takav stepen odbijanja mogao bi se očekivati u situaciji sličnoj onoj koja je u Evropi vladala posle Prvog svetskog rata. Preživeli mladi borci i oni još mlađi, tada su mogli da gledaju samo kako se na vlast vraćaju iste one snage i vrednosti koje su i dovele do Velike klanice. Nije bilo ničeg pozitivnog što bi pružalo makar tračak nade u budućnost i bolji svet. Ali Drugi svetski rat je bio i borba protiv fašizma, koja je, slabije ili jače, ujedinila najraznorodnije društvene snage. Istinski heroizam i iskustvo solidarnosti iz vremena antifašističke borbe postali su moćno demagoško sredstvo u izgradnji posleratnog evropskog poretka. U Obnovu i Izgradnju budućnosti trebalo je stupiti isto kao i u borbu protiv fašizma: smelo i zajednički. Čudesni tehnološki skok, koji je usledio odmah posle rata, ovog puta namenjen svakom domaćinstvu, kao i širom otvorene dveri opšte participacije u potrošnji, trebalo je da daju nova krila tom optimizmu. Ali to je ipak bila samo propagandna slika. Kao i uvek, svakodnevno, neherojsko preživljavanje drastično je odudaralo od blistavih prizora iz filmskih žurnala, i odvijalo se po sopstvenim zakonima, u isti mah podležući i prkoseći vlasti i njenoj propagandi. Ali u jednom sićušnom delu Pariza, ograničenom na nekoliko ulica iz Sen-Žermen-de-Prea, ta demagogija nije imala baš nikakvu prođu.

Godine 1950, taj duh je, sebi u čast, priredio još jedno gala večer. U pozivnici za *Veliki skup propaliteti*, od 13. marta, Serž Berna (Serge Berna) je pisao:

⁴¹ Vali Majers (Vali Myers, 1930–2003), plesačica, umetnica i boemka, članica Plemena; navedeno u Jean-Michel Mension, *Tribe*, 2002 (La Tribu, 1998), str. 24. (Sve napomene: AG i Miodrag Marković. osim gde je drugačije naznačeno.)

„PROPALITETI... Nazivaju nas mangupima, što svakako jesmo. Mi smo ništa i to zaista mislimo: APSOLUTNO NIŠTA i čvrsto smo rešeni da NE BUDEMO OD BILO KAKVE KORISTI. 'Pristojni ljudi' ne prestaju da nam tupe: 'RADI! PREUZMI ODGOVORNOST! BUDI USPEŠAN!' USPEŠAN U ČEMU? U KOM POSLU? POD KAKVIM USLOVIMA? Naš moto glasi: AKO HOĆEŠ DA NEGDE STIGNEŠ, NE NAPU-

Časopisi

Letristička internacionala sarađuje s časopisom *Gole usne* (Les Lèvres Nues, urednik Marien, ulica Pepin 28, Brisel)⁴³, od njegovog šestog broja. Časopis se može pronaći u knjižari *Minotaure*, u ulici Bozar (*Minotaure*, rue des Beaux-Arts).

Politika

Ništa zaista novo. U kontekstu detanta, štampa s nežnošću otkriva kako su dve sovjetske devojke, pošto su se fotografisale s dve francuske filmske zvezde, izjavile da je to bio najlepši dan u njihovim životima. U isto vreme, *Pravda* izveštava da je SSSR završio izgradnju socijalističkog društva i da je prelaz u komunističku fazu već počeo.

U Francuskoj je, naravno, još gore: mobilizacija koja se samo širi, za rat u Alžiru (Alžirci, morate biti patriote, ne samo zato što ste Francuzi!), za Rifski rat (Maroko) i ratove koji slede; razvoj trgovine, na osnovu sporazuma Mendes-Bon⁴⁴, sa Frankom, čije se sitne usluge plaćaju napuštanjem republikanskih izbeglica; skandalozna osuda Pjera Morena⁴⁵, iz Federacije liberterških komunista (Fédération Communiste Libertaire,

métaphories influentielles“, 11. VI – 7. VII 1954, uglavnom „metagrafi“, letristički kolaži). Debor će se i kasnije, sporadično, upuštati u tu vrstu igre, ali bez izlagačkih ambicija (razglednice-kolaži za prijatelje i sl.).

⁴³ Urednik Marcel Mariën, „28 rue du Pépin, Bruxelles“.

⁴⁴ Misli se na tadašnjeg francuskog premijera, Pjera Mendesa Fransa (Pierre Mendès France), iz Radikalne (socijalističke) partije, koja je za vreme njegovog kratkog mandata, 1954–1955, imala i podršku komunisti. Zalagao se za tešnje evropsko povezivanje, pre svega s Nemačkom, i kompromisno rešenje problema francuskih kolonija u Indokini i severnoj Africi.

⁴⁵ Pierre Morain (1930–2013), anarhokomunist, prvi politički aktivista uhapšen zbog zalaganja za nezavisnost Alžira (uhapšen 29. VI 1955, oslobođen u martu 1956).

Mohamed Dahou, *Le Maroc aujourd'hui: En souvenir de 100 000 morts* („Maroko danas: suvenir 100.000 ubijenih“), 1954. Gil J Wolamn, *Deux américains sur trois croient* („Dvoje od troje Amerikanca veruju“), 1954.

ŠTAJ SEBE! NESPOSOBNE, BESKORISNE, DOKONE I OFUCANE BARSKE MUŠICE! Pozivam vas da se međusobno upoznate i preporučite, na VELIKOM SKUPU PROPALITETA, koji će se održati u Domu Naučnog društva, u ulici Serpent broj 8, 15. marta 1950, s početkom u 20.15 časova. U raspravi na temu 'Vrline impotencije', učestvovaće sledeće osobe: Serž Berna, levičarski sifilističar; Moris-Pol Kut, pojedinac i Žak Patri, bivši dominikanac. Radiće i šank, a piće je besplatno, baš kao i Madlen Orbah. Večernja toaleta obavezna!²

Iako velikim delom samonikla i autentična, ta posebna mikroklima je nastala i pod dejstvom nekih moćnih spoljnih agenasa. Postojao je makar jedan pristup, koliko-toliko vidljiv u širem okruženju – iako opet ograničenom na levu obalu Sene („nikada nismo prelazili na desnu stranu“, svedočio je kasnije jedan od pripadnika Plemena) – za koji je ta grupa mladih ljudi imala sluha: to je bio letrizam, „avangarda avangarde“, kako ga je preporučivao njegov osnivač i glavni teoretičar, Isidor Isu (Isidore Isou; pravo ime, Ioan-Isidor Goldstein, 1928–2007).

Isu je bio jedva nešto stariji od svojih budućih sledbenika i sledbenica. Ideju o letrizmu doneo je sa sobom iz Rumunije i gromoglasno je predstavio u Parizu, odmah posle Drugog svet-skog rata, 1946. Nastao kao opozicija nadrealizmu skamenjenom oko Bretona, letrizam se vratio korenima: totalnoj diverziji nad jezikom, u maniru najranije dade, one iz ciriškog *Kabarea Volter*. „Bili smo protiv moći reči, protiv *moći*...“, objašnjavao je Žil Volman (Gil J Wolman), jedan od Isuovih učenika i kasniji Deborov saveznik.

U svom manifestu iz 1947, *Uvod u novu poeziju i novu muziku*, Isu je, slično kao i nekada dadaisti, naglasio vezu između napada na strukturu i funkciju jezika (ne samo na *rečnik*) i odbacivanja unapred zacrtanih društvenih uloga:

² *Ibid.*, str. 77–79.

„REČI, svojim mehanizmom, fosilizacijom, stabilnošću i starenjem, razbijaju naš ritam, ubijaju našu osećajnost... Učimo se rečima kao što se učimo dobrom ponašanju. Bez reči i manira nemoguće je pojaviti se u društvu. Napredovanje u ovladavanju rečima omogućava napredovanje u društvu... Reči nivelišu... ISIDOR ISU ukazuje na put koji vodi s one strane REČI i ODRICANJA: na SLOVA. On će tako stvoriti osećanja uprkos jeziku, radi zadovoljstva sâmog jezika... Razbićemo reči na slova“ (*Introduction à une Nouvelle Poésie et une Nouvelle Musique*, 1947).

U praksi, taj pomak s kalupa reči na slobodne čestice slova, nije značio mnogo: to je donelo nešto eksperimentalne poezije, komičnih glasovnih improvizacija i grubih, minimalističkih likovnih radova. Ali glavno Isuovo oružje, zapaljivi eseji i pamfleti, bavili su se i drugim temama. On se pre svega obraćao „mladima“, što nije imalo toliko veze sa uzrastom koliko sa odnosom prema vladajućim društvenim vrednostima:

„Mladom nazivamo svaku osobu, bez obzira na uzrast, koja se još nije spojila sa svojom društvenom funkcijom, koja se bori da zadrži polje aktivnosti koje stvarno želi i odbija karijeru u okviru svake druge, unapred pripremljene situacije ili oblika rada... Oni koji već znaju gde im je mesto i vole ga, bez obzira da li su proleter ili kapitalisti, spadaju u pasivne, zato što ne žele da se izlože riziku ulice. Oni imaju posede i decu, koje moraju sačuvati. Mladi, koji nemaju šta da izgube, sada kreću u napad. Oni su avantura!“³

³ Navedeno u Greil Marcus, *Lipstick Traces: A Secret History of the Twentieth Century*, Harvard University Press, 1989 (originalno izdanje). Nejasno je da li je odlomak iz pamfleta *Front de la jeunesse* ili *Traité d'Economie nucléaire, Le Soulèvement de la jeunesse*.

G. Debord, *Critique de la Separation* („Kritika razdvajanja“, kao i naziv budućeg filma, iz 1961), 1954.

G. Debord, *Le temps passe, en effet, et nous passons avec lui*, „Vreme, najзад, prolazi, a i mi sa njim“; citat iz Bosea (Jacques Bénigne Bossuet), koji se javlja i u filmu *Urlici u slavu de Sada* (1952), 1954.

Sličnu poruku nosili su i ostali Isuovi eseji, među kojima su najpoznatiji *Rasprava o nuklearnoj ekonomiji: Pobuna mladih* (*Traité d'Économie Nucléaire. Le Soulèvement de la jeunesse*, 1949) i *Isu ili Mehanika žene* – „seksualni priručnik za potrebe mlade generacije“, koji je odmah bio zabranjen (Isou, ou la mécanique des femmes, 1949). U situaciji kada su se neki dadaisti iz prve generacije valjali u staljinističkom blatu (kao Isuov zemljak, Cara), a nadrealisti bavili tumačenjem horoskopa, nije teško zamisliti kakav su odjek takve poruke mogle imati kod elemenata razbacanih između kafea *Moano* („Chez Moineau“, „Kod Vrapca“) i *Zlatno burence* („Tonneau d'Or“).

Drugo oružje bilo je već pomalo posustala umetnost skandala. Sticajem okolnosti, čemu su donekle doprineli i poplava rashodovane vojne snimateljske opreme i pojava jeftinih radio tranzistora, letristi su tome dodali i film. Godine 1951. Isu je snimio svoj prvi film, *Rasprava o prljavštini i večnosti*, koji je na svaki način hteo da prikaže na festivalu u Kanu.⁴ Tog leta tamo se okupila prilično brojna letristička formacija. Pošto film nije bio prihvaćen, letristi su zapretili da će minirati festival serijom skandala. Onda je, na intervenciju Žana Koktoa i još nekoliko mlađih reditelja, film ipak bio prikazan, da bi na kraju dobio i „Nagradu za avangardni film“, izmišljenu na licu mesta. U publici se nalazio i tada osamnaestogodišnji Gi-Ernest Debor. Iako je već bio upućen u Isuove tekstove i druge domete, ta projekcija je označila prekretnicu. Odmah je usledio direktan kontakt, tako da Debora možemo videti na fotografijama razuzdane letrističke grupe, snimljenim već narednih dana, na ulicama Kana, gde su letristi tog leta bili glavna, nezvanična atrakcija.

⁴ *Traité de bave et d'éternité*. Film se može preuzeti iz arhive Ubuweb: www.ubu.com/film/isou.html

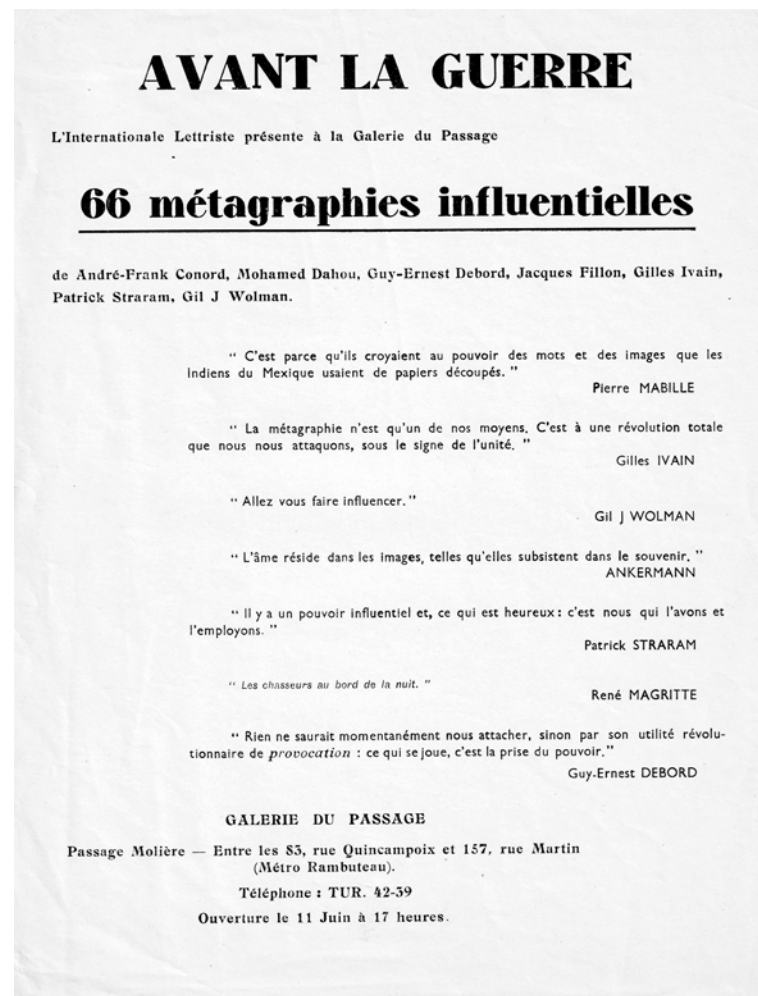
Debor sa Isuovim letristima, za vreme Kanskog festivala, april 1951.

Ubrzo posle filma, usledio je i Isuov tekst *Rasprava o prevari i večnosti u oblasti spektakla*, koji je očigledno imao veliki uticaj na mladog Debora:

„Pre svega, smatram da je film prevelik. On je debeo. Dostigao je svoje granice, svoj maksimum. S prvim pokretom u pravcu daljeg širenja, film će se raspuknuti! Pod pritiskom daljeg gomilanja, to krme prepuno sala razleteće se u hiljadu komada. Objavljujem uništenje filma, prvi apokaliptični znak rastakanja, prekida, te glomazne i naduvane organizacije zvane film.“⁵

Ipak, najveći skandal koji je priredila ova grupa desio se punih godinu dana ranije i nije imao veze ni sa filmom, niti sa istraživanjem fizičkih svojstava glasova. Reč je o upadu na Uskršnju misu, 9. aprila 1950, u crkvi Notr Dam. Glavni inspirator opet

⁵ *Ibid.*, str. 322 originalnog izdanja.

U nastavku, nekoliko kolaža ili „metagrafa“ sa izložbe iz 1954.

va da nas podseti na pravu edukativnu moć filma, iako je ova, zbog njegove sadašnje upotrebe, sasvim zanemarljiva.

Ako vam se sve to ipak ne sviđa, ostaje da vam se svidi film *Zlosrećni susreti* Aleksandra Astrika,⁴¹ u kojem ćete, prema neverovatnoj frazi Žaka Doniola Valkroza (Jacques Doniol-Valcroze, *France-Observateur*, od 20. X), nepogrešivo prepoznati atmosferu i smisao VAŠE mladosti.

Filozofija

IMBECILI, ne morate to i ostati.
Čitajte Marksa, čitajte Daua.

Likovne umetnosti

Celo apstraktno slikarstvo, još od Maljeviča, lupa na otvorena vrata. Naravno da je ta aktivnost nezanimljiva i štaviše, savršeno uniformna. „Tašizam“ je sigurno neće osvežiti. S druge strane, smatra se da potragu za slikama koje još mogu izazvati efekat novog treba razdvojiti od oblika predstavljanja nasleđenih od de Kirika, Maksa Ernsta ili Magrita, koji su težili obnovi starog poretka iznenađenja – iznenađenja značajno oslabljenih sada već starom difuzijom njihovih dela i inflacijom imitatora.

Različita *metagrafska* ostvarenja, koje su teoretski predlagala integrisanje u jedan zapis svih elemenata koji mogu doprineti njegovom značenju, do sada su se pokazala potpuno nedovoljnim.

Izgleda da se taj privremeni neuspeh može pripisati stalnoj preokupaciji „pravljjenjem makete plakata“, koja na kraju vodi bilo u nečitljiv haos ili u izvitopereni oblik starog kolaža (izložba metagrafa u galeriji *Double Doute*, jun-jul 1954).⁴²

⁴¹ *Les mauvaises rencontres*, Alexandre Astruc, 1955.

⁴² Dalekosežna samokritička opaska, budući da je reč o izložbi koju je organizovao Žil Ž Volman, i na kojoj su, pored njega, učestvovali Debor, Fijon, Dau, Konor, Žil Iven (Ščeglov) i Straram („Avant la guerre: 66

je bio Berna, ovog puta u saradnji s Mišelom Murom (Michel Mourre) i Žislenom de Marbeom (Ghislain de Marbaix). Pred velikom masom vernika i najviših predstavnika države i crkve, Mur je, prerušen u dominikanskog sveštenika, trezvenim i ozbiljnom tonom izgovorio Bernin tekst, koji je objavio da je katolička crkva prevara, a Bog mrtav.

Danas o Bogu možete reći šta god hoćete: da je živ, da je mrtav, da mu nije dobro. Ali opet treba imati u vidu trenutak u kojem se sve dešava: Pariz, izmučen ratom, posleratnim kontroverzama i opštom bedom, očekivao je poruku mira i novog početka. Kao što ćemo videti, dobio je nešto drugo. Taj tekst zaslužuje da se navede u celini:

Danas na Uskrs ove Svete godine
ovde
pod likom Naše Gospe
optužujem
celu katoličku crkvu za smrtonosno skretanje naše životne
snage ka praznom nebu
optužujem
katoličku crkvu za prevaru
optužujem
katoličku crkvu što truje svet svojim turobnim moralom
i što predstavlja živu ranu na raspadnutom telu Zapada
Uistinu, ja vam kažem: Bog je mrtav
Mi povraćamo od grozne bljutavosti vaših molitvi
jer vaše molitve su postale kužni dim nad ratištem naše
Evrope
Zato izađite u tragičnu i oplemenjujuću
pustinju sveta u kojem je Bog mrtav
i izriljajte ovu zemlju iznova svojim golim rukama
svojim ponosnim rukama
svojim rukama koje se ne mole

Kada sudija da znak za početak meča, dvojica suparnika za trenutak odmeravaju jedan drugog; onda koji je određen da prvi napadne, iznosi neku tvrdnju, o bilo kojem pitanju za koje misli da mu odgovara. Drugi uzvraća, bilo tako što odlučno pobija stavove koje je upravo čuo ili tako što sam iznosi druge afirmacije, na neku povezanu ili neočekivanu temu, ili, još bolje, tako što kombinuje ta dva manevra. Sudija se stara da suparnici ne prekidaju jedan drugog. Međutim, predugo izlaganje povlači za sobom gubitak poena za nespretnog takmičara. Štoperica označava kraj runde odgovarajućim signalom, koji trenutno prekida raspravu.

Sudija daje prednost u rundi nekom od protivnika ili utvrđuje nerešen rezultat. U pauzi, navijači i treneri suparnika mogu da im donesu neko alkoholno piće ili kafu (u nekim slučajevima, narkotike). Na sudijin znak, rasprava se nastavlja. Sudija proglašava nokaut kada se neki od suparnika, zatečen silovitošću ili suptilnošću napada, pokaže nesposobnim da nastavi diskusiju. U slučaju da nema nokauta, pobjednik se određuje na kraju rasprave, na poene, u zavisnosti od broja dobijenih rundi. Loše namere, čak i kada su očigledne, ne povlače za sobom nikakvu kaznu.

Neke omiljene teme su već poznate: zen, Nova levica, fenomenološka ontologija, Astrik, galski kovani novac³⁷, cenzura, inteligencija šaha.

(Letristi, koji bi bili nepobedivi, ne igraju tu igru.)

³⁷ Možda aluzija na Bretonovu fascinaciju galskim (keltskim) nasleđem – koje je suprotstavljao onom helensko-rimskom – iz njegovih poznih godina, koju je u to vreme izrazio u dva članka: „Triomphe de l'art gaulois“ (1954) i „Présent des Gaules“ (1955). Oba članka se bave novim otkrićima ostataka galske kulture, među kojima su posebnu pažnju privukli metalni ukrasni predmeti i novac.

*Danas na Uskrs ove Svete Godine
Ovde pod likom francuske Naše Gospe
mi proglašavamo smrt Hrista-boga
da bi čovek mogao konačno da živi.*⁶

Mur je zatim sišao sa govornice i krenuo kroz masu zapanjenih vernika, veselo ih blagosiljajući. Usledio je napad švajcarskih Gardista i razjarene gomile, kojima su u prvi mah uspeali da umaknu; onda ih je uhvatila policija. Neki hroničari tog doba smatraju da upravo u tome treba videti intervenciju Više Sile: samo to ih je spasilo sigurnog linča.

U naredne dve godine, letrizam je, kao izražajno sredstvo, pokazao svoja ograničenja. Isuovi manifesti su sve više tonuli u pûku retoriku, suviše sličnu neostvarenim pretnjama pret-hodnih avangardnih pokušaja, a premetanje slova, tipografski kolaži i vokalne improvizacije sigurno nisu delovali kao najuzbudljivija stvar na svetu, na iole duže staze. Grupa oko Debora nije se više mogla zadovoljiti građenjem pozicije u tada već izlizanom sporu između umetnosti i antiumetnosti, u kontekstu koji i dalje, uz sve retoričke otklone, ostajao umetnički. Istina, ostala su neka umetnička *sredstva*, ali postavljen je drugačiji cilj: likvidacija kapitalizma, kao opšteg sistema dominacije i degradacije. Trebalo je napraviti mesta za Igru, za „stvaranje situacija“; drugim rečima, za stvaranje života, ne više samo za njegovo *predstavljjanje* – ili za preživljavanje, makar i u novim, dobro klimatizovanim i moderno opremljenim uslovima. Ta strasna žudnja za životom i autonomijom, koja nije oklevala da se izrazi, nije se više mogla zadovoljiti na planu izražavanja. Započeli su manevri druge vrste.

AG, 2008 (2014)

⁶ Preuzeto iz Greil Marcus, *Tajna istorija kulture XX veka*, Gradac, br. 120–121, 1996, preveo Dejan D. Marković.

va funkcionalni deo, i koja zauzima jednu četvrtinu ukupne površine. Barikada je potpuno realna, napravljena od kaldrme, vreća s peskom, buradi i drugih predmet koji se obično koriste za tu svrhu. Podiže se do visine očiju, s nekoliko izdignutih tačaka i grubih otvora. U njima se mogu nalaziti napunjene puške. Uzani prolaz vodi u funkcionalni deo prostorije, opremljen s ukusom i uređen tako da udobno ugosti prijatelje i posetioce.

Takva soba za posete, koja svakako podrazumeva i odgovarajuće osvetljenje i zvučnu pozadinu, može poslužiti za udaljavanje od pravila za uređenje standardnog doma, prostim uvođenjem jednog površnog pitoresknog elementa. Njena prava namena, međutim, jeste integracija u širi arhitektonski kompleks, u kojem bi do punog izražaja došla njena odlučujuća vrednost za stvaranje *situacije*.

Istraživanja

U bliskoj budućnosti, letristički tim, koji deluje iz ulice Žarden-Pol, temeljno će istražiti četvrt Meri, koja je do sada izostajala na psihogeografskim mapama.

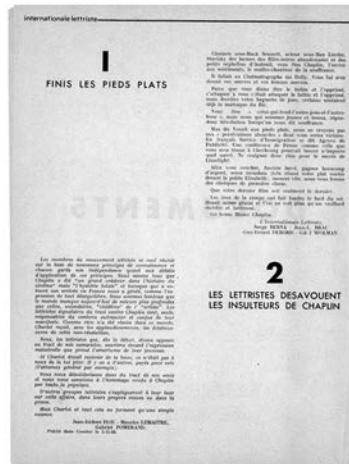
PRISTUPITE MASOVNO Letrističkoj internacionali. Zadržaćemo nekolicinu.

Edukativne igre

Nedavni izum, „ideološka rasprava organizovana kao boks meč“, po svemu sudeći ima briljantnu budućnost među intelektualnom elitom, čijim je potrebama savršeno prilagođena. (IDEOLOŠKA RASPRAVA ORGANIZOVANA KAO BOKS MEČ GARANTUJE VAM PRESTIŽ U GUBLJENJU VREMENA.) Evo pravila:

Dva suparnika i sudija, čija je reč konačna, sede za istim stolom; sudija sedi između igrača. Dogovoreno je da će se meč odigrati u određenom broju rundi, precizne minutaže.

N° 1

internationale lettriste

N° 3

mašenosti. Ako preskočimo aspekt kokardskog (šovinističkog) panegirika („naš sonet... ta forma, nije neka veštačka kreacija, kojom su se Maro, Bele, Ronsar i drugi nasumično poigravali.³⁶ Oni su je koristili, ona se razvijala vekovima, ona je bila dobro koje je odgovaralo potrebama francuskog duha“) – jer to što Gilvik priča može lako biti laž – on u svakom slučaju stiže prekasno: svi znamo da „smo“ tu formu preuzeli iz Italije i da su, u ono vreme, medievalni nazadnjaci morali da se drže balade, da bi se, kao i Gilvik danas, „borili protiv najezde kosmopolitske kulture“. Značajnije je njegovo pozivanje na „život jednog od najsenzibilnijih, najplemenitijih, najboljih i najvećih ljudi koje je ovaj svet ikada video“: teško je poverovati, ali reč je o Luju Aragonu. U mukotrpnom pokušaju da Aragonovom životu prida neku mističnu dimenziju, Gilvik toliko premašuje svoj talenat, da čini ozbiljnu uslugu svom mračnom partijskom šefu: „Opet vidim Aragona, jedne januarske večeri 1954... i čujem ga kako viče: 'Elza, on piše sonete!'“

Cela njegova argumentacija napisana je istim mastilom. Ono što bode oči je činjenica da ljudi koji inače zagovaraju dijalektički materijalizam, svoje nesrećne teze zasnivaju na bezuslovnom uzdizanju „zadatih formi“.

„Zadate forme“ – u smislu okvira koji odgovaraju potrebama određenog zadatka – koje bi danas trebalo upražnjavati, jesu one koje se odnose na trenutak: beleška o prolasku, prikaz ambijenta, plan situacije.

Opremanje stana

Projekat Ž. Fijona, za uređenje sobe za posete: tri četvrtine prostorije, koje čine deo u koji se stupa kroz jedina vrata, opremljeno je elegantnim nameštajem, bez posebne namene. Na kraju prostorije uzdiže se barikada, s kojom se završa-

³⁶ Clément Marot, Joachim du Bellay, Pierre de Ronsard.

LETRISTIČKA INTERNACIONALA br. 1 (decembar 1952)

Dosta s Dustabanlijom

Režiseru lošiji od Maka Seneta (Mack Sennett), glumče lošiji od Maksa Lindera, kao neki Staviski⁷ koji inkasira na suzama samohranih majki i siročića iz Oteja, vi ste, Čapline, trgovac osećanjima i učenjivač patnjom.

Filmu su bili potrebni njegovi Deliji (Delly).⁸ Vi ste mu izašli u susret svojim delima i dobročinstvima.

Pošto izjavljujete da ste slabi i potlačeni, udariti na vas značilo bi udariti na slabe i potlačene; ali neki su u vašem štapu od trske već uspeli da nazru policijski pendrek.

Važite za „onog koji okreće drugi obraz“ – i drugi guz. Ali za nas, ovako mlade i lepe, jedini odgovor na ljudsku patnju jeste Revolucija.

Ne verujemo u „apsurdne progone“ kojima ste izloženi, dustabanlijo od Maksa di Vezija.⁹ Na francuskom, *Imigraciona služba* znači isto što i *Reklamna agencija*. Konferencija za štampu, poput one koju ste održali u Šerburu, uspela bi da proda čak i najgori film. Prema tome, nema razloga da strahujete za uspeh *Svetlosti pozornice*.

I zato nas se okani, larvo fašistička. Zgrčite lovu, družite se s krunisanim glavama (lepo ste puzali pred malom Elizabetom) i umrite što pre – priredićemo vam gala ispraćaj.

Neka vam ovaj poslednji film zaista bude i poslednji.

⁷ Aluzija na Aleksandra Staviskog (Alexandre Stavisky, 1886–1934), finansijera, falsifikatora i prevaranta, čije su mahinacije i nagla smrt 1934, pod nejasnim okolnostima, doveli do velikog političkog skandala u Francuskoj.

⁸ Delly: književni pseudonim Jeanne-Marie (1875–1947) i Fredericka Petitjean de La Rosière (1876–1949), brata i sestre, autora izuzetno popularnih ljubavnih romana, u periodu 1910–1950.

⁹ Max du Veuzit (1876–1952), još jedan pisac popularnih ljubica.

Svetlost reflektora je istopila šminku tobožnjeg genijalnog pantomimičara i ispod nje se ukazalo lice opakog i samoživog starca.

Go home Mister Chaplin.

Letristička internacionala:

Serž Berna, Žan-Luj Bro, Gi-Ernest Debor, Žil Ž Volman

Stav Letrističke internacionale

List *Combat* je 2. novembra 1952. odbio da objavi ovaj tekst, pozivajući se na odredbe člana br. 13. Zakona od 29. 07. 1881.

Posle naše intervencije na Čaplinovoj konferenciji za štampu održanoj u Ricu i objavljivanja u štampi nekih delova pomenutog letka – u kojem dižemo glas protiv slepog obožavanja tog umetnika – Žan-Isidor Isu i dvojica njegovih vernih sledbenika objavili su u listu *Combat* izjavu kojom se ograđuju od naših postupaka, u ovom konkretnom slučaju.

Nekada smo uvažavali Čaplinovo delo, ali znamo da se novine danas nalaze negde drugde i da „istine koje prestanu da budu zanimljive postaju laži.“ (Isu)

Smatramo da je uništavanje idola najbolji način izražavanja slobode, naročito kada se i ti idoli pozivaju na slobodu.

Provokativni ton našeg letka bio je reakcija na servilno oduševljenje masa. Distanciranje kojem su izvesni letristi, među njima i sâm Isu, pribegli ovim povodom, svedoči o nerazumevanju koje se uvek javljalo između ekstremista i onih koji to više nisu; između nas i onih koji su se odrekli „mladalačke gorčine“, da bi „delili osmehe“ u društvu priznatih veličina; između starijih od dvadeset i mlađih od trideset godina.

Preuzimamo svu odgovornost za tekst koji smo potpisali. Mi nemamo koga da se odričemo.

Ravnodušni smo prema tuđem zgražavanju. Reakcionar se ne može biti manje ili više.

Blanš; Monmartr; Vojna akademija; Trg Republike, Etoal i Trg Opere; ceo 16. arondisman.³⁴

Poezija

Skoro potpuni nestanak te aktivnosti, u obliku u kojem je bila poznata od svojih početaka, nestanak očigledno povezan s kontinuiranim odumiranjem estetike, jedan je od najupadljivijih fenomena koji se odigravaju pred našim očima. U poslednjih nekoliko godina, onomatopejska i neoklasična poezija simultano su pokazale potpunu deprecijaciju (pad vrednosti) tog proizvoda.

I pored normalne vezanosti jednog umirućeg društva za dekadentne izraze, treba primetiti da se danas nijedna ozbiljna revija ne usuđuje da objavi pesme. Ako to i pokuša, sa očigledno nečistom savešću (videti prilog izvesnog Bušea,³⁵ u *Temps Modernes* br. 117), rezultati prolaze bez komentara.

U ime progresivne obnove kopeovsko-lamartinovske poetike, Gilvik (Eugène Guillevic) je prihvatio rizik ispravnog tumačenja („Expliquons-nous sur le sonnet“, „Objasnimo sonet“, *Nouvelle Critique*, n° 68), koje puca od burleskne pro-

³⁴ Celo poglavlje, sa originalnim nazivima lokacija: „URBANISME : À Paris, il est actuellement recommandé de fréquenter : la Contrescarpe (le Continent) ; le quartier chinois ; le quartier juif ; la Butte-aux-Cailles (le labyrinthe) ; Aubervilliers (la nuit) ; les squares du 7e arrondissement ; l'Institut médico-légal ; la rue Dauphine (Nesles) ; les Buttes-Chaumont (le jeu) ; le quartier Merri ; le parc Monceau ; l'île Louis (l'île) ; Pigalle ; les Halles (rue Denis, rue du Jour) ; le quartier de l'Europe (la mémoire) ; la rue Sauvage.

Il est recommandé de ne fréquenter en aucun cas : les 6e et 15e arrondissements ; les grands boulevards ; le Luxembourg ; les Champs-Élysées ; la place Blanche ; Montmartre ; l'École Militaire ; la place de la République, l'Étoile et l'Opéra ; tout le 16e arrondissement.“

³⁵ André Du Bouchet, „Sol de la montagne“, *Les Temps Modernes*, N° 117, Septembre 1955.

Preostali vek tih statua mogao bi se iskoristiti tako što bi se zamenila imena i natpisi na njihovim postoljima, bilo na politički (Tigar zvani Klemanso, na Jelisejskim poljima), bilo na zbunjujući način (Dijalektički spomen na groznicu i kinin, na raskrsnici bulevara Mišel i ulice Kont; Velike dubine, na trgu ispred katedrale na ostrvu Site).

Prestati sa kretinizovanjem masa postojećim nazivima ulica. Ukloniti sva imena gradskih većnika, heroja Pokreta otpora, raznih Emila i Eduara (55 ulica u Parizu), raznih Bužoa i Gali-fea, kao i sva opscena imena (ulica Jevandelja).

U tom pogledu, apel koji smo uputili u *Potlaču* br. 9 – da se reč „sveti“ ubuduće izostavlja iz naziva mesta – aktuelniji je nego ikad.

POTLAČ br. 24 (24. novembar 1955, ceo broj)

INTELIGENTNA PANORAMA AVANGARDE NA KRAJU 1955.

Urbanizam

U Parizu se, u ovom trenutku, preporučuje obilazak sledećih mesta: Kontreskarp (Kontinent); Kineska četvrt; Jevrejska četvrt; Bit-o-Kaj (Lavirint); Obervilije (noć); trgovi u 7. arondismanu; Institut za sudsku medicinu; ulica Dofen (Nel); (park) Bit-Šomon (igra); četvrt Meri³³; park Monso; ostrvo luj (ostrvo); Pigal; Le Al (ulica Deni, ulica Žur); Evropska četvrt (sećanje); ulica Sovaž.

Nikako se ne preporučuju sledeća mesta: 6. i 15. arondisman; veliki bulevari; Luksemburški park; Jelisejska polja; Trg

³³ Pun naziv: Sen-Meri (Saint-Merri): u skladu sa odlukom LI da se iz naziva ulica i mesta izbaci reč „sveti“, ostalo je samo „Meri“. Tako i u nastavku imamo „ostrvo luj“ (malim slovima, inače Sen-Luj) i „ulicu Deni“ (Sen Deni).

Svoje klevetnike svrstavamo u tu anonimnu masu zgroženih.

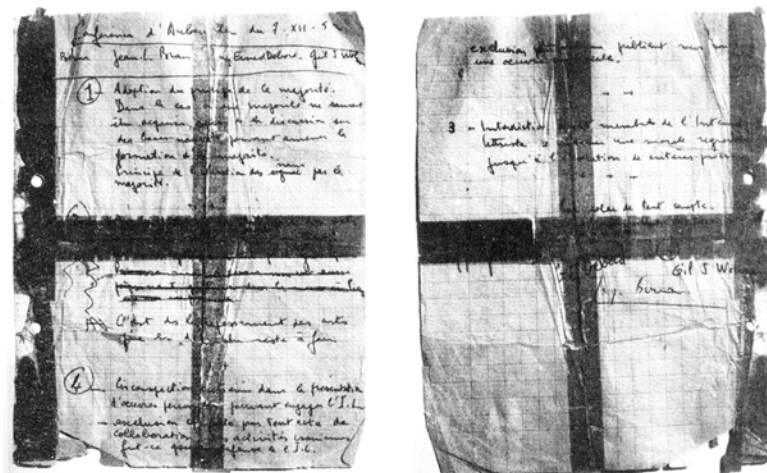
Serž Berna, Žan-Luj Bro, Gi-Ernest Debor, Žil Ž Volman

KONFERENCIJA U OBERVILIJEU

„Conférence d'Aubervilliers“, neobjavljen dokument. Do „konferencije“ je došlo prilikom jednog izleta u Obervilije, parisko pregrađe, u kojem je živeo Broov otac. Tada je pala odluka o konačnom odvajanju od Isuovog Letrističkog pokreta (Isidore Isou). Zaključni dokument je bio ispisan rukom, na dva lista „kockaste“ hartije, a zatim pocepan, začepljen u flašu i bačen u kanal Sen-Deni. Žan-Luj Bro je sutradan „upecao“ flašu, tako da je dokument ipak bio ponovo sastavljen, pomoću lepljive trake, i sačuvan u arhivi LI. (AG)

1. Usvajanje principa većine. Ako se ne može postići većina, raspravu treba obnoviti do nastanka većine. Princip upotrebe imena od strane većine.
 2. Usvajanje kritike umetnosti i nekih njenih doprinosa. Ono što tek treba postići je prevazilaženje umetnosti.
 3. Svim članovima Letrističke internacionale je zabranjeno da pružaju podršku regresivnom moralu, do razrade preciznih kriterijuma.
 4. Krajnji oprez u predstavljanju ličnih radova, za koje bi se LI mogla smatrati odgovornom.
- *Ipso facto* (samim tim), isključenje zbog svakog čina saradnje sa isuističkim aktivnostima (Letristički pokret Isidora Isua), čak i u odbrani LI.
- Isključenje svakog ko pod svojim imenom objavi neki komercijalni rad.
- Za izmirenje svih računa.

Obervilije, 7. decembar 1952.
Bro, Debor, Berna, Volman

Protokol iz Oberviljea, 7. XII 1952.

LETRISTIČKA INTERNACIONALA br. 2 (februar 1953)

Manifest

Letristička provokacija dobro dođe da se ubije vreme. Revolucionarna misao je upravo u tome. U nedostatku boljeg, nastavljamo da dižemo buku u skučenom, prostoru s one strane literature. Podrazumeva se da se manifestujemo tako što pišemo manifeste. Slediti sopstvene želje je izuzetno lepa stvar. Ali naše želje bile su tako nestalne i varljive. Kaže se da je mladost sistematična. Nedelje se smenjuju u pravilnom nizu. Naši susreti su slučajni, a naši povremeni kontakti iscrpljuju se u krhkoj odbrani reči. Zemlja se i dalje okreće, kao da se ništa ne dešava. Sve u svemu, postojeće stanje nas više ne zadovoljava. Isključili smo Isua, koji je smatrao da je poželjno ostavljati tragove za sobom. Svi koji nešto održavaju pomažu radu policije. Dobro znamo da su sve postojeće ideje i oblici ponašanja nedovoljni. Zato se današnje društvo sastoji

Železničke stanice ostaviti kakve jesu. Njihova dirljiva ružnoća znatno doprinosi atmosferi nestalnosti, što tim zdanjima daje izvesnu privlačnost. Žil Ž Volman zahteva da se uklone ili nasumice ispremeštaju sve informacije o polascima vozova (odredišta, redovi vožnje, itd). To bi pogodovalo prolascima. Posle žive rasprave, protivnici ovog predloga su povukli svoje primedbe i on je jednoglasno usvojen. Da bi se što više naglasila zvučna atmosfera stanice, preko razglaša treba emitovati magnetofonske trake snimljene na drugim stanicama i pristaništima.

Groblja treba ukinuti. Leševe i spomen na njih uništiti: da ne ostane ni traga od pepela i posmrtnih ostataka. (Obratiti pažnju na reakcionarnu propagandu koju ovaj gnusni ostatak prošlosti, ispunjene otuđenjem, automatski priziva u sećanje. Može li čovek da ugleda neko groblje, a da odmah ne pomisli na Morijaka, Žida ili Edgara Fora?)

Ukidanje muzeja i preraspodela umetničkih remek dela po barovima (dela Filipa de Šampjenja po arapskim kafeima u ulici Ksavije-Priva, Davidovo Krunisanje u krčmi Burence, u ulici Montanj-Ženevjev).

Svakom treba omogućiti slobodan pristup zatvorima. Zatvore uvesti u spisak turističkih destinacija, pri čemu se ne bi smela praviti nikakva razlika između posetilaca i zatvorenika. (Da bi se u život unelo malo humora, posetiocima bi trebalo omogućiti da na lutriji, čiji bi se brojevi izvlačili jednom mesečno, budu osuđeni na pravu zatvorsku kaznu. To bi privuklo one kretene koji žude za nezanimljivim rizicima: današnje speleologe, na primer, kao i sve one čija se potreba za igrom zadovoljava sličnim bednim imitacijama.)

Sve spomenike čija se ružnoća nikako ne može iskoristiti (kao što su Pti Pale i Gran Pale), zameniti drugim zdanjima.

Ukloniti preostale statue koje su izgubile svako značenje i čija je estetska rekonstrukcija unapred istorijski osuđena.

Omogućiti šetnju po krovovima Pariza, prepravkom požarnih stepenica i izgradnjom pasarela tamo gde je to potrebno.

Javne parkove ostaviti noću otvorene. Držati ih u mraku. (U nekim slučajevima, slabo osvetljenje bi se moglo opravdati psihogeografskim razlozima.)

Postaviti prekidače na sve ulične svetiljke; osvetljenje treba da bude pod javnom kontrolom.

Kada je reč o crkvama, predložena su četiri različita rešenja i zaključeno da bi sva trebalo uzeti u obzir dok se eksperimentalno ne utvrdi koje je najbolje:

G.-E. Debor se zalaže za potpuno uništenje svih verskih objekata, ma kojoj veroispovesti pripadali. (Od njih ne treba da oстане ni traga, a te prostore treba iskoristiti u druge svrhe.)

Žil Ž Volman predlaže da crkve budu sačuvane, ali lišene svih verskih sadržaja. Prema njima bi se trebalo odnositi kao prema svim drugim zgradama. U njima bi mogla da se igraju deca.

Mišel Bernštajn smatra da bi crkve trebalo uništiti delimično, tako da preostale ruševine ne otkrivaju ništa o svojoj prvobitnoj nameni (Žakova kula na Sevastopoljskom bulevaru mogla bi poslužiti kao dobar primer). Idealno rešenje bi bilo da se crkve sruše sa zemljom i da se na njihovom mestu sagrade ruševine. Prvo rešenje je predloženo isključivo zbog ekonomičnosti.

Najzad, Žak Fijon bi želeo da crkve pretvori u kuće strave. (Iskoristiti postojeći ambijent, uz naglašavanje nekih zastrašujućih aspekata.)

Svi se slažu da bi trebalo odbaciti sve estetske prigovore i učutkati obožavaoce portala u Šartru. Lepotu koja u sebi ne nosi obećanje sreće treba uništiti. A postoji li gore oličenje nesreće od te vrste spomenika, podignutih u slavu svega što bi svuda u svetu moralo biti poraženo, u slavu neljudskih aspekata života?

samo od letrista i cinkaroša, na čelu sa Andreom Bretonom. Ne postoje nihilisti već samo nemoćni ljudi. Skoro sve nam je zabranjeno. Zavodjenje maloletnica i upotreba droga samo su neki od načina za prevazilaženje praznine. Nekoliko naših drugova leži u zatvoru zbog krađe. Protivimo se kažnjavanju onih koji su shvatili koliko je važno nikada ne raditi. O tome nemamo šta da raspravljamo. Ljudski odnosi se moraju zasnovati na strastima. U suprotnom, Teror.

Sara Abuaf, Serž Berna, P. Ž. Berle, Žan-Luj Bro, Rene Lebe, Midu Dau, Gi-Ernest Debor, Linda Frid, Fransoaz Ležar, Žan-Mišel Menzion, Elijana Papai, Žil Ž Volman

Fragmenti potrage za novim oblicima ponašanja

Nova generacija neće ništa prepustiti slučaju.

(Žil Ž Volman)

U svakom slučaju, iz ovoga nećemo izaći živi.

(Žan-Mišel Menzion)

Letristička internacionala teži donekle usporenoj smrti umetnosti.

(Serž Berna)

Daleko s one strane ograničenih oblika igre, nova lepota biće lepota situacija.

(Gi-Ernest Debor)

Privremena sloboda

Noću sigurno sanjaš i zato stalno spavaš, ali život je ugrožen sa svih strana, panduri i doušnici su svuda, u bistroima, devojke tvojih godina mirišu na mladost.

Žil Ž Volman

Žan-Mišel Menzion i Fred (Auguste Hommel), 1952.
Foto Ed van der Elsken.

O ulozi pisane reči

Letristi su održali prvi informativni sastanak radi usaglašavanja stavova o rečenicama koje bi, ispisane kredom ili na neki drugi način, u određenim ulicama, pridonele specifičnom značenju tih ulica – ukoliko su ga ove prethodno uopšte imale.

Učinak tih natpisa kretao bi se u rasponu od psihogeografskih insinuacija, do čiste subverzije. Primeri koji slede su odabrani među prvim.

Za ulicu Sovadž (13. arondisman): „Ako ne umremo ovde, da li ćemo ići dalje?“; za ulicu Obervilije (18-19.): „Revolucija noću“; za ulicu Benoa (6.): „Buvljak automobila, koji svi mnogo hvale, nije stigao dovdle“; za ulicu Lomond (5.): „Izvucite korist iz sumnje“; za ulicu Severin (5.): „Devojke za Berbere“.

Takođe je dogovoreno da se u blizini pogona Renoa, u nekim predgrađima i na određenim mestima u 19. i 20. arondismanu ispiše rečenica L. Skitnera (Louis Scutenaire): „Spavate za gazdu.“

Planovi za racionalno ulepšavanje grada Pariza³²

Na sastanku od 26. septembra, prisutni letristi su zajednički predložili sledeća rešenja za različite urbanističke probleme pomenute tokom rasprave. Treba istaći da nije razmatrana nikakva konstruktivna akcija, pošto se svima činilo da je najvažnija priprema terena.

Otvoriti metro noću, pošto vozovi prestanu da saobraćaju. Njegove hodnike i perone ostaviti u polumraku, osvetlivši ih samo slabim, trepćućim svetlima.

³² Ovaj tekst je direktna replika na zajednički tekst nadrealističke grupe, „Predlog za IRACIONALNO ulepšavanje grada“ (Sur certaines possibilités d'embellissement irrationnel d'une ville, 12. III 1933), objavljen u časopisu *Nadrealizam u službi revolucije* (Le surréalisme au service de la révolution, n. 6, 15. V 1933, str. 18–19).

POTLAČ 23 (13. oktobar 1955)**Letristička intervencija**

Pismo uredniku časopisa *Times*

Poštovani gospodine,

Times je upravo objavio vest o planiranom rušenju Kineske četvrti u Londonu.

Protestujemo protiv tako moralističkog pristupa gradskom planiranju, pristupa koji će Englesku očigledno učiniti još dosadnijom nego što je postala poslednjih godina.

Jedina preostala zabava su povremena krunisanja ili poneki kraljevski brak, koji retko donosi ploda; i ništa više. Nestanci lepih devojaka, naročito iz dobrih porodica, postaće sve ređi posle rušenja *Lajmhauusa*.³¹ Da li zaista verujete da će gospoda tada imati čime da se zabavi u Sohou?

Smatramo da je takozvano moderno gradsko planiranje, koje podržavate, beskrajno idealističko i reakcionarno. Jedina svrha arhitekture jeste da služi ljudskim strastima.

U svakom slučaju, vrlo je neprijatno čuti da Kinesku četvrt u Londonu treba srušiti pre nego što stignemo da je posetimo i tamo izvedemo određene psihogeografske eksperimente, čime se trenutno bavimo.

Najzad, ako smatrate, poput nas, da je modernizacija istorijski nužna, onda vam savetujemo da svoj entuzijazam usmerite na oblasti gde je sprovođenje takvih mera mnogo hitnije, to jest, na svoje političke i moralne institucije.

Iskreno vaši,

Letristička internacionala:
Mišel Bernštajn, G.-E. Debor, Žil Ž Volman

³¹ Limehouse, „Krečana“, deo istočnog Londona, prema nekadašnjoj Kineskoj četvrti.

Generalni štrajk

Između mene i drugih nema ničeg. Svet počinje 24. septembra 1934. Imam 18 godina. Predivno doba, kada popravni domovi i sadizam konačno zamenjuju Boga. Lepota čoveka je u njegovom uništavanju. Ja sam san koji je bi mogao voleti svog snevača. Svaki čin je kukavički jer nešto opravdava. Nikada nisam uradio ništa. Stalna potraga za ništavilom, to je sav naš život. Dekart vredi koliko i neki baštovan. Postoji samo jedna mogućnost: da postanem kuga i prenesem vam guke. Sve što pomaže da zaboravite na sebe je dobro: samoubistvo, smrtna kazna, droge, alkohol, ludilo. Ali obavezno treba ukinuti i sve koji nose uniforme, devojke starije od petnaest godina koje su još uvek device, sva navodno razumna stvorenja i njihove zatvore. Ako je nas nekolicina spremna da rizikuje sve, to je zato što znamo da nema ničeg što bi se moglo rizikovati i izgubiti. Voleti ili ne voleti nekog muškarca ili ženu je jedno te isto.

Žan-Mišel Menzion¹⁰

¹⁰ Žan-Mišel Menzion (Jean-Michel Mension): jedan od najživotopisnijih članova prve postave Letrističke internacionala. U svojoj memoarskoj knjizi *Pleme* (La Tribu, 1988) pružio je izvanredno detaljan i autentičan prikaz života grupe u tom periodu. U kombinaciji sa ostalim izvorima i dokumentima, ta knjiga jasno potvrđuje da predstava o izrazito neakademskom karakteru LI nije mit i da se u opisu njenog delinkventskog duha jednostavno ne može preterati. Iz LI je izbačen već 1954, kao „čisto dekorativan“ (videti *Potlač* br. 2), što sigurno nije sasvim odgovaralo istini; ipak, presuda je, kao i sve ostale, bila neopoziva. Iako se tačnog razloga uskoro više niko nije sećao, Menzion se nije žalio: „Tek mnogo kasnije saznao sam za tu etiketu. To mi je zvučalo zabavno, pošto sam sigurno bio vrlo dekorativan, s tim svojim belim pantalonama isprskanim bojom i ispisanim parolama (iz filma *Urlci u slavu de Sada*).“ Isključenje je podrazumevalo poseban režim ponašanja, kojeg su se obe strane strogo pridržavale; tako su čak i posle raskida afirmisale nepisani kôd *Plemena*: „*Pitanje*: Kako je izgledalo kada biste se sreli (sa Deborom) u istom kafu? *Odgovor*: Nismo se obraćali jedan drugom. To je bio ritual. Nikada mi nije palo na

DALJE RUKE OD LETRISTA (april 1953, letak)

Posle ko zna kakvih provokacija, Pjer-Žoel Berle je uhapšen. Tereti se za upad u katakombe, s namerom da ukrade olovo. Odbijamo da takve optužbe uzmemo za ozbiljno.

Pravi motivi za tu aferu su očigledno drugačiji.

Rešeni da odbranimo slobodu izražavanja u Francuskoj, zahtevamo hitno oslobađanje P. Ž. Berlea i prestanak njegovog gonjenja.

Pored toga, odobravamo sve postupke našeg druga.

Ne može se biti nevini letrista.

Za Letrističku internacionalu:

Bul Dog Bro, Hadž Moamad Dau, Gi Ernst Debor, Gaetan M. Langle, Rene Lebe, Žan Mišel Menzion, Žil Ž Volman

LETRISTIČKA INTERNACIONALA br. 3 (avgust 1953)**Raščistiti sa utehom nihilizma**

Svesni smo da su sve nove istine privremene i da ne mogu ispuniti naša očekivanja. Zalažemo se za njih zato što ne znamo ništa bolje i zato što nam je to, na kraju krajeva, posao.

Ali ne smemo ostati ravnodušni prema nesnosnim vrednostima današnjice, kada za njih garantuje Društvo zatvora, čije pragove obijamo celog života.

Ni po koju cenu nećemo pristati da učestvujemo u tome, niti pristati na sopstveno ćutanje i tako pristati na sve.

pamet da mu se obratim. Isto je važno i za njega. *Pitanje:* Ali sigurno ste ostali u nekom odnosu sa ostalim članovima grupe? *Odgovor:* Ne, to je bilo zabranjeno, nismo imali pravo na to. Članovi su mogli da razgovaraju s drugima – s ljudima van grupe – ali ne i sa onima koji su bili isključeni. To je bio tabu.“ Kasnije je pristupio trockistima, u čijim je redovima učestvovao i u pobuni 1968.

ukaže prilika da nešto shvate i da iz toga izvuku neku pouku. Gledano s tog stanovišta, svako je u velikoj meri odgovoran za propuštene prilike. Da li bi onda pojedinačnim slučajevima nekih bednih ostavki trebalo pridavati sentimentalni značaj?

6.

Iz svega što smo do sada rekli moglo se uvideti da se nismo bavili osnivanjem neke literarne škole, obnavljanjem umetničkog izraza ili modernizmom. Reč je o jednom načinu života ispunjenom brojnim istraživanjima i provizornim formulacijama, koji i sâm teži da se smesti u oblast provizornog. Priroda tog poduhvata nalaže nam da delujemo u grupi i da se retko pojavljujemo u javnosti: mnogo očekujemo od ljudi i događaja koji će tek doći. Naša snaga, pored ostalog, leži i u tome što ništa ne očekujemo od gomile poznatih aktivnosti, pojedinaca i institucija.

Ostaje nam da naučimo još mnogo toga i da, koliko je moguće, nastavimo sa eksperimentisanjem arhitektonskim formama i pravilima ponašanja. Ništa nas ne primorava da na brzu ruku pristupimo razradi nekog učenja: još smo dovoljno daleko od potpunog uvida da bismo se zalagali za neki celovit sistem, koji bi u sebe uključio sve one novine za koje smatramo da zaslužuju nešto više oduševljenja.

Često se kaže kako sve mora imati svoj početak. Kaže se, takođe, kako ljudi postavljaju sebi samo ona pitanja na koja mogu da odgovore.

Gi-Ernest Debor i Žil Ž Volman

najvažnijim stvarima. I zato, držanjem svih tih svinja na odstojanju, sabotiranjem „zajedničke akcije“, koja samo doprinosi širenju konfuzije i svojom apsolutnom isključivošću, mi tim osobama dokazujemo nužnost postojanja pomenutog virusa. Ako smo od njega i oboleli, naši su klevetnici pomrli.

Kada smo već kod toga, bilo bi dobro razjasniti stav zbog kojeg nam često prigovaraju neke osobe, inače najmanje nepoželjne za druženje: reč je o isključenju većeg broja članova Letrističke internacionale i sistematskoj primeni te vrste kaznene mere.

U stvari, pošto smo bili prinuđeni da zauzmemo stav o skoro svim aspektima ponuđenog načina života, smatrali smo dragocenom saglasnost koju smo s nekolicinom drugova postigli oko celine tih gledišta i smera budućih istraživanja. Svaki drugi vid prijateljstva, društvenih kontakta, čak i kurtoaznih odnosa, bio bi nam stran ili bi nam se gadio. Ukoliko saglasnost po tom pitanju objektivno ne postoji, stvari se mogu rešiti jedino raskidom. Bolje je menjati prijatelje nego ubeđenja.

U krajnjoj liniji, pravi sud se može doneti na osnovu načina života koji svako od nas vodi. Promiskuitetno ponašanje koje su isključeni članovi usvojili ili nastavili da upražnjavaju i manje ili više nečasni ustupci na koje su pristajali, u pravoj meri odslikavaju ozbiljnost naših predašnjih nesuglasica; a možda govore nešto i o težini tog našeg pakta.

Ne pada nam na pamet da se branimo zato što smo taj sukob sveli na ličnu ravan; naprotiv, otvoreno izjavljujemo da nas ideja koju imamo o ljudskim odnosima primorava da taj sukob svedemo na lična pitanja, uslovljena presudnim idejnim razmimoilaženjima. Oni koji se mire sa sudbinom, sami sebe otpisuju: nije na nama da nekoga kažnjavamo, niti da nekome praštamo.

Letrizam broji sve više izgubljenih članova. Ali zato ima neporedivo više osoba koje žive i umiru, a da im se nikada ne

Mrsko nam je da se povodimo za većinom, makar to ponekad bilo iz čiste sujete.

Crno vino i negacija po kafeima; osnovne istine o očajanju neće se iskristalisati iz ovih života koje je tako teško odbraniti od zamki ćutanja, od stotinu načina da se ZAUZMU STRANE.

Uprkos tom nedostatku, koji stalno osećamo, uprkos neumitnom i neoprostivom gubitku svega što smo voleli, igra se nastavlja, još postojimo. Zato će svaki vid propagande dobro poslužiti.

Moramo izazvati pobunu za koju smo lično zainteresovani, pobunu srazmernu našim zahtevima.

Moramo potvrditi određenu ideju sreće, iako znamo za njene prethodne neuspehe, zato što je to ideja prema kojoj bi trebalo da se ravna svaki revolucionarni program.

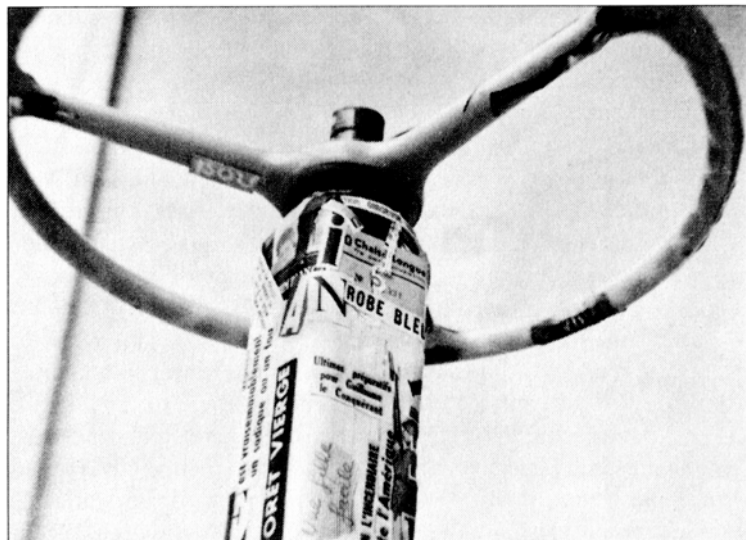
Gi-Ernest Debor

Dimenzija jezika

Priča se nastavlja u svakom pogledu. Posle prvih skica metagrafskih zapisa, otkrili smo izraz neograničenih mogućnosti, koji daleko prevazilazi verbalnu eksploziju koju je napravio Džejs Džoj.

Napisan s fotografijama i fragmentima novina nalepljenim na prazne flaše ruma, trodimenzionalni roman G. E. Debora, *Istorija gestova* (Historie des gestes), ostavlja čitaoca da po volji sledi ideje, izgubljenu nit u lavirintu simultanih anegdota.

„Spacijalne vesti (Nouvelles spatiales)“ Bul-D(oga) Broa, pronalaze komponentu vektora konceptualne dinamike. Kinematografska slova nagoveštavaju ontološki karakter reverzibilnosti koncepta: „Stvar je u tome da se razaznaju kvalitativna slova, koja čine samo telo koncepta, s one strane njihovog nasumičnog grupisanja.“ (Bro)

Histoire des gestes, 1953 (sa flašom „rhum blanc de Martinique“). Verzija bez volana za okretanje (listanje) knjige, može se videti i u Boris Donné, *Pour mémoires: un essai d'élucidation des Mémoires de Guy Debord*, Editions Allia, 2004, str. 51–52. Preuzeto iz G. Debord, *Oeuvres*, Gallimard, 2006, str. 104.

Gaetan M. Langle, koji stavlja jedne pored drugih različite pasuse Lepe krojačice (Jolie Cousette), napreduje ka nečemu nesumnjivo presudnom za budućnost komunikacije: diverziji rečenica.

Bez naslova

Nije skandalozno to što se ubijamo već to što moramo živeti ovako.

Žan-Mišel Menzion

se izborio čak i Kajoa (Roger Caillois) ili visoka primanja, kao Aron (Robert Aron).

Imamo razloga da verujemo kako će takvi u starosti požele da osnuju neku manju judejsko-plastičnu religiju. Uz malo sreće, završiće kao Otac Divajn²⁹ ili kao mormoni estetskog stvaralaštva.

Ostavimo sada te osobe koje su nas nekada mnogo zabavljale. Zabave u kojima neko uživa prava su mera njegove prosečnosti: čemu inače bejzbol ili automatsko pisanje? Ideja o uspehu, ukoliko je ne ograničimo na ispunjenje najobičnijih želja, podrazumeva prevrat planetarnih razmera. Preostali uspešni prodori često suviše podsećaju na pirove pobede. Ono što smatramo najvrednijim u našim dosadašnjim akcijama bilo je oslobađanje od mnogih navika i kontakata. Uprkos svemu što se priča, malo je ljudi koji uspevaju da svoj život, onaj manji deo života nad kojim imaju koliku-toliku kontrolu, dovedu u sklad sa svojim osećanjima i ubeđenjima. U nekim stvarima je poželjno biti fanatik. Početkom ove godine, jedan orijentalističko-okultni časopis govorio je o nama kao o „... sluđenim umovima, teoretičarima zaraženim virusom 'prekoračenja', koji, doduše, ima čisto verbalno dejstvo“.³⁰ Ono što muči te kukavice je upravo činjenica da to dejstvo nije bilo samo verbalno. Naravno, neće nas uhvatiti kako dinamitom dižemo u vazduh mostove na ostrvu Luj, da bismo bolje istakli ostrvski karakter te četvrti, niti kako svake noći na suprotnoj obali reke ulepšavamo ciglani zid duž keja Bernar. To je zato što se, sa ovo malo sredstava kojima raspolažemo, prvo moramo pozabaviti

²⁹ U originalu, „Father Divine“, „Božanski Otac“: Reverend (prečasni) M. J. Divine (1876–1965), američki crnački propovednik, osnivač Pokreta za međunarodnu mirovnu misiju (International Peace Mission movement); tvrdio za sebe da je bog; pokret je aktivan i danas.

³⁰ Nadrealistički časopis *Medium* i članak, Simon Hantäi et Jean Schuster, „Une Démolition au platane“ (*Medium*, N° 4, januar 1955, str. 61).

kojim se služimo, proizvod manje ili više rafiniranog „buržoaskog“ vaspitanja.

Tako su, uprkos evoluciji naših istraživanja i zamoru ljudskog materijala, koji je za posledicu imao čistke, novi sledbenici usvojili veći broj termina – kao što su Letristička internacionala, metagraf i drugi neologizmi – za koje smo već napomenuli da su od početka izazivali gnev velikog broja ljudi. Prvi uslov našeg dogovora bio je da takve ljude držimo što dalje od sebe.

Moglo bi nam se prigovoriti da je takav stav izazvao proizvoljnu, glupu i zlonamernu zbrku među misaonom elitom; zbrku zbog koje jedan čovek navraća da bi nas znatiželjnim i pokroviteljskim tonom pitao „šta zapravo hoćemo“, zbog čega odmah biva izbačen napolje. Ipak, pošto smo sigurni da se nijedan profesionalac iz književne ili novinarske branše još zadugo neće ozbiljno pozabaviti onim čime smo se godinama bavili, uvereni smo da nam ta zbrka nikako ne može naškoditi. S druge strane, ona nam čak i prija.

5.

Kada bi „misaona elita“ današnje Evrope raspolagala minimumom inteligencije i gramom kulture, shvatila bi da cela ta priča o zbrci više ne stoji. Oni naši dojučerašnji drugovi, koji još uvek nastoje da privuku pažnju javnosti ili se bave beznačajnim piskaranjem, suviše su oglopavili da bi i dalje obmanjivali svet. Oni tužno prežvakavaju uvek iste stavove, koji drugi onda hitro preuzimaju. Nikako ne mogu da shvate metod obnove koji bi osvežio život. Spremni na sve ustupke da bi im se tekstovi pojavili u „Novim novcatim francuskim revijama“ (La Nouvelle Revue Française, NRF), kao klovnovi koji pristaju da im se pismeni sastavi objavljuju besplatno, pošto je potražnja za njima ionako nikakva, oni jadikuju što u tom smrdljivom siru još nisu dobili *mesto koje zaslužuju*, makar to bilo i mesto jednog Etiambla (Étiemble) ili poštovanje, za koje

Manifest alžirske grupe Letrističke internationale

Niko ne umire od gladi, žeđi ili života. Može se umreti samo od odustajanja.

Moderno društvo je društvo pandura. Mi smo revolucionari zato što je policija vrhovna sila ovog društva. Nismo za neko novo društvo, zato što je policija vrhovna sila svakog društva. Nismo nihilisti, zato što ne želimo da prepustimo vlast nikome.

Mi smo letristi u nedostatku nečeg boljeg. Svesni smo suštinski regresivnog karaktera svakog rada za nadnicu. Nerešavanje složenih problema stvara period iščekivanja, u kojem svaka pragmatična aktivnost predstavlja kukavičluk, jer život mora ostati samo približan i bezopasan.

Sve u svemu, mi smo geniji, upamtite to, jednom za svagda.

Moamed Dau, Šeik Ben Dine, Ait Ćafer, Alžir, april 1953.¹¹

ODGOVOR NA ANKETU časopisa *La Carte d'après nature* (maj 1954)

Odgovor objavljen u posebnom izdanju belgijskog nadrealističkog časopisa *La Carte d'après nature* (*Dopisnica iz prirode*), juna 1954.

Urednik: Rene Magrit (René Magritte).

¹¹ Ne postoje precizni podaci o ovoj grupi i njenom delovanju. Sasvim je moguće da je ovo bio prvi i poslednji znak njenog postojanja. Ali moguće je da se među njima nalazi i taj „nepismeni Berber“ (iako se izraz Berber ili Kabil obično odnosi na Tunizane), koji je navodno smislio izraz „psihogeografija“, kako to navodi Debord u svom tekstu iz 1955, *Uvod u kritiku urbane geografije*. Druga mogućnost jeste da je reč o šali i da je izraz smislio Moamed Dau (zvani Midu), aktivni član letrističke grupe i njen redovni snabdevač hašišom. Naime, njegovo ime se najčešće sreće upravo u izveštajima o raznim psihogeografskim eksperimentima, objavljenim u *Potlaču*.

PITANJE: Da li nas i naše postupke misao obasjava sa istom ravnodušnošću kao i sunce ili – kakve su naše nade i koliko vrede?

ODGOVOR: Ovaj svet je nastao iz ravnodušnosti, ali u njoj se ne može živeti. Misao vredi u meri kojoj rađa zahteve i primorava nas da ih ostvarimo.

Revolucionarni studenti, koji su u Kantonu 1927. demonstrirali nagi, sledeće godine su umirali po ložionica-ma lokomotiva. Tu prestaje svaka svetkovina misli. Ako u inteligenciji, koju nam po pravilu pripisuju, uopšte pronalazimo neko sitno zadovoljstvo, to je samo zato što nam ona služi kao sredstvo za realizaciju svesno izabranog ekstremizma.

Vreme je da se nametnu drugačiji uslovi života. Ekonomskim zabranama i njihovim moralnim učincima ionako je suđeno da budu ukinuti opštom saglasnošću svih ljudi. Problemi kojima smo još prinuđeni da pridajemo značaj biće prevaziđeni, zajedno sa svim današnjim protivrečnostima, jer će drevni mitovi izgubiti svoju moć nad nama, kada počnemo da živimo neke mnogo jače.

Mora se izgraditi cela jedna civilizacija, u kojoj će svi oblici aktivnosti težiti neprestanom podsticanju afektivnog života.

Počeli smo da rešavamo problem dokolice, o kojem se naveliko raspravlja, iako su mase radnika tek nedavno uspele da se oslobode bremena neprekidnog rada, što će u budućnosti predstavljati jedini problem.

Ta velika civilizacija koja dolazi, konstruisaće situacije i avanture. Nauka o životu je moguća. Avanturista je onaj ko traga za avanturama i sam ih stvara, a ne onaj kome se avanture dešavaju. Svesno korišćenje okruženja usloviće uvek nove vidove ponašanja. Uloga onih sitnih slučajnosti, koje nazivamo sudbinom, vremenom će se

istog imena, počela da razbacuje letke uvredljivog sadržaja na Čaplinovoj konferenciji za štampu. Letristi-estete, koji su od skora bili u manjini, posle tog incidenta su uskratili podršku pokretu i tako izazivali razdor koji njihova naivna opravdanja nisu uspela da odlože, niti da ga naknadno izglađe, pošto su smatrali da je doprinos Čaplina filmskoj umetnosti toliki da ga čini imunim na sve kritike. Ostali „revolucionari“ su nam zamerili još više, jer im se činilo da bi Čaplinov lik i delo trebalo sagledati iz njihovog progresivnog ugla. U međuvremenu, mnogi su se otreznili od te iluzije.

Razotkrivanje zastarelosti nekih učenja ili osoba koje su za njih vezale svoje ime, neodložan je i lak zadatak za svakoga ko je navikao da rešava najzanimljivije probleme koje postavlja današnje vreme. Što se tiče laži i obmana one izgubljene generacije koja se javila po završetku poslednjeg rata, njima je bilo suđeno da se rasprše same od sebe. Ipak, pošto smo svesni odsustva kritičkog mišljenja koje bi s tim podvalama trebalo da se izbori, procenjujemo da je letrizam doprineo njihovom bržem iščeznuću; stoga nije nimalo čudno što danas jedan Jonesko, koji trideset godina kasnije i na dvadeset puta gluplji način ponavlja neka scenska preterivanja Tristana Care, ne zadobija ni četvrtinu one preusmerene pažnje koja je pre nekoliko godina ukazana precenjenom lešu Antonena Artoa.

4.

U ovoj istorijskoj epohi, reči koje nas opisuju teže da nas neugodno ograniče. Nema sumnje da termin „letristi“ nije naročito dobro pristajao ljudima koji nisu pridavali poseban značaj toj vrsti scenske buke i koji su je koristili samo na zvučnim zapisima nekoliko filmova. S druge strane, čini se da nas termin „francuski“ na ekskluzivan način vezuje za ovu naciju i njene kolonije. Ateizam se, sa začuđujućom lakoćom, određuje kao „hrišćanski“, „jevrejski“ ili „muslimanski“. Najzad, opšte je poznato da su, ako ne sve naše ideje, onda makar rečnik

maska u Stendalovom stilu (Roger Vailland, *Beau-Masque*, 1954), uprkos sadržaju vrednom poštovanja, on kao jedinu mogućnost da ugoditi čitaocima pronalazi uspeli pastiš – što znači da se, očito protivno svojim prvobitnim namerama, pre svega obraća intelektualcima čiji ukus naginje zastarelim formama. Većina kritičara koji su se glupo ostrvili na sadržaj romana i proglasili ga neuverljivim, time su samo odali hvalu veštom prozaisti.

Vratimo se sada istorijskoj anegdoti.

3.

Iz ovih suštinski oprečnih mišljenja, koja se u krajnjoj liniji svode na sukob između prilično novog načina da se živi svoj život i stare navike da on bude otuđen, proistekli su svi mogući sporovi, privremeno zataškani u ime zajedničke akcije, koja se pokazala zabavnom i koju, uprkos svim propustima i nedostacima, još uvek smatramo pozitivnom.

Upražnjavanje kalambura bilo je podsticano od onih koji su unosili više ili manje humora u neke svoje tvrdnje, da bi im dali paradoksalniji oblik: premda savršeno rasejani prema tome da li ćemo ostati zapamćeni i steći literarnu ili neku drugu slavu, pisali smo da će naša dela – praktično nepostojeca – ostati zabeležena na stranicama istorije, sa istom onom samouverenošću koju je ispoljavala šačica lakrdijaša iz grupe željnih slave. Svi smo, u svakoj prilici, izjavljivali da smo predivni. Plitak nivo argumentacije s kojim smo se susretali po kino klubovima i drugim tribinama, nije nam dopuštao da odgovorimo na ozbiljniji način. Uostalom, može se reći da smo još uvek prilično šarmantni.

Kriza letrizma, najavljena skoro otvorenim pobunom nekih zaostalih tipova protiv kinematografskih eseja za koje su smatrali da ih mogu diskreditovati svojom „neodmerenom“ žestinom, nastupila je 1952, kada je „Letristička internacionala“, ekstremna frakcija pokreta okupljena oko senke od časopisa

smanjivati. Arhitektura, urbanizam i sugestivna plastična ekspresija – čija su nam osnovna načela već poznata – trebalo bi da zajedno streme tom cilju.

Praktikovanje oneobičavanja i biranja susreta, osećaj neispunjenosti i nestalnosti, ljubav prema brzini preusmerena na teren duha, maštovitost i zaborav, sastavni su delovi etike prolazaka, s kojom smo već počeli da eksperimentišemo u siromašnom ambijentu današnjih gradova.

Radimo na razvijanju nauke o odnosima i ambijentima, koju smo nazvali psihogeografija. Ona će vratiti pravo značenje društvenoj igri, tako što će stvoriti društvo utemeljeno na igri. U tome nema ničeg neozbiljnog. Razonoda, kao jedna od kraljevskih privilegija, sada bi morala biti dostupna svima.

Sreća je nova ideja u Evropi, rekao je Sen-Žist.¹² Taj program se sada po prvi put može ostvariti.

Vrhovnu silu privlačnosti, koju je Šarl Furijs pronašao u slobodnoj igri strasti, trebalo bi uvek iznova otkrivati. Radićemo na stvaranju novih želja i uložiti najveći trud u njihovo propagiranje.

U društvene borbe unećemo autentičnu žestinu. Revolucija se ne ostvaruje traženjem 25.216 franaka mesečno. Za svoje živote moramo se izboriti odmah – za potpuno zemaljski život, u kojem je sve još uvek moguće:

Ne treba očekivati previše od moći i snage duha.

U Parizu, 5. maja 1954.

Anri de Bearn, Andre Konor, Moamed Dau, Gi-Ernest Debor, Žak Fijon, Patrik Straram, Žil Ž Volman

¹² „Le bonheur est une idée neuve en Europe“. Saint-Just, *Rapport sur le mode d'exécution du décret contre les ennemis de la République*, govor u Narodnoj skupštini, od 3. III 1794. Ta rečenica se, u ovom obliku, pojavljuje i u filmu *Urlici u slavu de Sada*.

INTERNATIONALE LETTRISTE N° 4

JUN 1954

La Guerre de la Liberté doit être faite avec Colère

pour l'Internationale Lettriste :

Henry de Béarn, André-Frank Conord, Mohamed Dahou, Guy Ernest
Debord, Jacques Fillon, Gilles Ivain, Patrick Straram, Gil J Wolman.

LETRISTIČKA INTERNACIONALA br. 4 (jun 1954)

Rat za slobodu mora se voditi s gnevom.

Za Letrističku internacionalu:

Anri de Bearn, Andre Konor, Moamed Dau, Gi-Ernest Debor, Žak Fijon, Žil Iven (Ivan Ščeglov), Patrik Straram, Žil Ž Volman

Ceo broj se sastojao od fotografije, s nekoliko letrista snimljenih na ulici (Debor, Ščeglov, Moamed Dau i njegov rođak, str. 28) i jedne rečenice pozajmljene od Sen Žista (Saint-Just, 1767–1794): „La guerre de la liberté doit être faite avec colère.“ Istu frazu Debor je upotrebio u više navrata, a poslednji put u predgovoru za četvrto italijansko izdanje *Društva spektakla*. U pismu Paolu Salvadoriju, od 7. februara 1979, on objašnjava: „Gnev nije *rabbia* (bes): on je nešto manje nasilan; on je *opravdaniji*.“ Takvo izdanje LI delovalo je efektno i originalno, ali je u stvari nastalo u iznudici: nesuđeni urednik tog broja, Ivan Ščeglov, beskraino je odlagao rad na tome i na kraju nije uradio ništa. Debor je onda došao na ovu ideju, a Ščeglov će biti izbačen iz LI već krajem juna 1954 (videti *Potlač* br. 2).

se formalistički postupak definitivno obezvređio teranjem u krajnost – vrtoglavo ubrzanom evolucijom, koja bi se odvijala u praznom prostoru, lišena svakog uporišta u osnovnim ljudskim potrebama.

Korist od razaranja formalizma iznutra je nepobitna: nema nikakve sumnje da su intelektualne discipline, ma kolika uslovljene ostalim kretanjima u društvu, kao i sve druge oblasti podložne relativno autonomnim preobražajima, usled otkrića na koja ih primorava sopstveni determinizam. Procenjivati sve, kao što se od nas očekuje, na osnovu sadržaja, bilo bi isto što i procenjivati dela na osnovu namera. Ako se složimo da bi objašnjenje normativne prirode i postojanih čari pojedinih estetskih perioda trebalo prevashodno tražiti u njihovom sadržaju – promenljivom u meri u kojoj savremene potrebe izvlače na površinu nove sadržaje i time uslovljavaju reviziju ocena „velikih epoha“ – onda moramo priznati da učinak nekog dela u svom vremenu ne zavisi isključivo od njegovog sadržaja. Taj proces bi se mogao uporediti s modnim trendovima. Na primer, sva odeća starija od pola veka pripada davno prošloj modi, u kojoj osoba savremenog senzibiliteta može iznova otkriti ovu ili onu dopadljivu formu. Ali svima je smešna ženska odeća od pre desetak godina.

Tako je pokret „precioza“, koji je dugo bio prećutkivan u lažljivim školskim udžbenicima o 17. veku, uprkos tome što se služio izražajnim sredstvima koja su nam danas u najvećoj meri strana, na putu da bude priznat kao vodeći predstavnik ideja „Velikog veka“, budući da u ovom trenutku osećamo potrebu za konstruktivnim preobražajem svih aspekata života i da smo svesni ogromnog doprinosa koji je taj pokret dao promeni dekora i načina ponašanja (konverzacija i šetnja kao privilegovane aktivnosti; u arhitekturi – diferencijacija stambenih prostorija, promena načina dekoracije i rasporeda nameštaja). S druge strane, kada Rože Vajan piše roman *Lepa*

štampa – bilo da se radi o kapitalističkoj ili socijalrealističkoj literaturi, lažnoj formalističkoj avangardi, koja živi od formi pretvorenih u javna dobra ili smrdljivim i teozofskim ispuvcima nekih do skora emancipatorskih pokreta – u celosti je proizvod sitnoburžoaskog duha. Zahtevi realnosti u kojoj živimo nalažu nam da taj duh uništimo. U tom cilju, sva sredstva su dopuštena.

Ekstremne provokacije koje je letristička grupa uvela u modu ili se spremala da izvede (poezija svedena na slova, metagrafski spisi, filmovi bez slika), proizvele su letalnu inflaciju u svetu umetnosti.

Tada smo im se priključili, bez imalo oklevanja.

2.

Iako je, spolja gledano, letristička grupa tokom pedesetih godina pokazivala zavidan nivo netolerantnosti, među svojim članovima je dopuštala znatno razmimoilaženje u stavovima.

Onomatopejska poezija, nastala unutar futurističkog pokreta, koju su kasnije usavršili Šviteri i drugi, bila je značajna samo utoliko što ju je jedna zaokružena sistematizacija predstavila kao jedinu poeziju u datom trenutku, osuđujući time na smrt sve druge poetske forme, a uskoro i nju sâmu. U međuvremenu, mnogi su zanemarili pravu oblast koja nam je bila prepuštena za igru, zarad detinjastih ideja o genijalnosti i slavi.

Većina je tada zastupala stav po kojem bi od svih ljudskih delatnosti najveću vrednost imalo stvaranje novih formi. To verovanje u formalnu evoluciju, koja razloge i svrhu nalazi u sebi samoj, nalazi se u osnovi buržoaskog idealističkog pogleda na umetnost. (Idiotско verovanje u nepromenljive pojmovne kategorije upravo će i navesti nekolicinu izbačenih članova da se priklone nekom vidu amerikanizovanog misticismu.) Tadašnje iskustvo, proisteklo iz zaključaka koje glupavi Malro (André Malraux) nije znao ili nije smeo da izvuče iz veoma sličnih premisa, nalagalo je strogu primenu metoda kojim bi

Predstavljanje POTLAČA

Gi Debor (1985)

Predgovor za zbirku 29 brojeva *Potlača* („Présentation“, *Potlatch*, 1954–1957), u izdanju *Éditions Gérard Lebovici*, Paris 1985 (*Les Éditions Allia*, Paris, 1996).

Bilten *Potlač* pojavio se dvadeset sedam puta, između 22. juna 1954. i 5. novembra 1957.¹³ Nosio je brojeve od 1 do 29, sa biltenom od 17. avgusta 1954. koji je bio trobroj (9, 10, 11). Do tog trobroja *Potlač* je bio nedeljnik, a od broja 12 mesečnik.

Potlač su, redom, uređivali Andre-Frank Konor (Conord, 1–8), Moamed Dau (Mohamed Dahu, 9–18), Žil Ž Volman (Gil J Wolman, 19), opet Moamed Dau (20–22) i Žak Filon (Jacques Fillon, 23–24). Ti poslednji brojevi više ne navode glavne osobe koje su bile odgovorne za njih. Počevši od broja 26, *Potlač* je „prestaو da izlazi mesečno“.

Potlač se predstavljao kao „informacioni bilten francuske grupe Letrističke internacionale“ (1–21), a onda kao „informacioni bilten Letrističke internacionale“ (22–29). Letristička internacionala (Internationale lettriste) je bila organizacija „letrističke levice“, koja se 1952. otcepila od „letrističke“ umetničke avangarde, koja se tada i raspala.¹⁴

Potlač je velikodušno slat na adrese koje su birali urednici, kao i nekolicini osoba koje su same tražile da ga dobijaju. Nikada se nije prodavao. Prvi broj *Potlača* štampan je u 50 primeraka. Na kraju, njegov tiraž, koji je stalno rastao, dostigao je 400 ili možda čak 500 primeraka. Kao prethodnik onoga što je oko

¹³ Debor ovde ne spominje broj 30, „prvi broj nove serije“, koji je 15. jula 1959. u Amsterdamu objavila holandska sekcija Situacionističke internacionale. U njemu se nalazi i Deborov tekst, „O ulozi *Potlača*, nekad i sad“ (na kraju ovog izbora).

¹⁴ Isuov Letristički pokret, osnovan 1948, nastavio je da postoji sve do kasnih šezdesetih, iako bez mnogo odjeka.

1970. postalo poznato kao „divlje izdavaštvo“ (*l'edition sauvage*), samo dosledniji i strožiji u svom odbijanju tržišnih odnosa, *Potlač* je, verno svom nazivu,¹⁵ bio ustupan samo besplatno, tokom svog perioda izlaženja.

Strateška namera *Potlača* bila je da stvori određene veze radi osnivanja novog pokreta, koji je trebalo da se odmah posveti ponovnom spajanju avangardnog kulturnog stvaralaštva i revolucionarne društvene kritike. Situacionistička internacionala se 1957. godine praktično formirala na toj osnovi. Može se videti da su situacionističke teme ovde već prisutne, u lapidarnim formulacijama koje je zahtevao taj posebni vid komunikacije.

Posle više od trideset godina, upravo zato što ti tekstovi nisu bili osporeni kasnijim događajima, današnji čitaoci moraju se suočiti sa određenim teškoćama. Oni danas teško mogu da shvate u kojim su se sve *oblicima* ispoljavale banalnosti, tada skoro opšteprihvaćene i, samim tim, da prepoznaju ideje, nekada skandalozne, koje će ih na kraju uništiti. Teškoće su još veće zbog činjenice da se ti spektakularni oblici naizgled menjaju, svaka tri meseca, skoro svakog dana, dok se tokom nekoliko vekova *sadržaj* lišavanja i falsifikovanja nije predstavljao kao nešto podložno promeni.

¹⁵ U antropologiji, *potlač* se obično opisuje kao ritualno nadmetanje u davanju poklona i vezuje za domorodačke narode sa severozapadne obale Severne Amerike, iako se slične prakse sreću i drugde. Videti *Ogled o daru: Oblik i smisao razmene u arhaičnim društvima*; u Marsel Mos, *Sociologija i antropologija* I–II (na početku II toma). Prosveta, XX vek, Beograd 1982. Orig., Marcel Mauss, *Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques*. Paris, *l'Année Sociologique*, seconde série, 1923–1924. Eng., *The Gift: Forms and functions of exchange in archaic societies*, London: Cohen & West, 1954. Žorž Bataj, *Prokleti deo: Ogled iz opšte ekonomije – Potrošnja*. Novi Sad, Svetovi, 1995. Orig., Georges Bataille, *La Part maudite* I. Paris, Gallimard, Les Éditions de Minuit, 1949. *The Accursed Share* I, New York: Zone Books, 1988.

bili prevaziđeni kao prevozna sredstava. Literarni nusproizvodi koji su pre dvadesetak godina izazivali skandale, a da ih niko nije čitao, danas postaju predmet efemernog, ali gromoglasnog veličanja: poezija Prevera ili Šara (Jacques Prévert; René Char), Grakova proza (Julien Gracq), dramska dela onog ogavnog kretena Pišeta (Henri Pichette), kao i mnoga druga. Filmska umetnost, u kojoj su se različiti režijski postupci anegdotskog tipa već izlizali od upotrebe, svoju budućnost vidi u plagijatoru De Siki (Vittorio De Sica) i nalazi neku novinu – bolje reći, egzotiku – u onih nekoliko italijanskih filmova gde je nedostatak sredstava nametnuo stil snimanja donekle različit od hollywoodskog, ali koji daleko zaostaje za S. M. Ajzenštajnom. Pored toga, znamo kakve tegobne fenomenološke egzibicije izvode neki profesori koji inače nisu na glasu kao osobe koje vole da obigravaju po kafanama.

Pri pogledu na ovo sumorno i unosno vašarište, gde je svaki kliše našao svoje sledbenike, svaka regresija svoje obožavaoce, a svaki rimejk svoje fanatike, samo se jedna grupa odvažila da ispolji potpuni prezir i suprotstavi se svemu, pozivajući se na nužnost istorijskog prevazilaženja starih vrednosti. U njoj se razvila neka vrsta stvaralačkog optimizma, koji je puko negodovanje prevazišao afirmacijom novih vrednosti. Uprkos drugačijim ciljevima, ta grupa je uspela da se prepozna u istoj spasilačkoj ulozi koju je svojevremeno na sebe preuzeo dadaistički pokret. Možda će nam neko prigovoriti da obnova dadaizma nije predstavljala naročito inteligentan poduhvat. Ali ovde nije bila reč o ponavljanju dadaizma. Ozbiljan uzmak koji je načinila revolucionarna politika, praćen očitim porazom estetike radničke klase, koja je zapala u istu retrogradnu fazu, ponovo je vratio na pozornicu onu zbrku koja je vladala pre tridesetak godina. Na duhovnom planu, sitna buržoazija još uvek drži vlast u svojim rukama. Posle nekoliko bučnih kriza, njen monopol je jači nego ikada: sve što se danas u svetu

Prevodilac, frizer, telefonista, anketar, prodavac trikotaže, recepcioner, bokser, knjigovođa, agent za nekretnine, ronilac, trgovački putnik, poštari, lovac u Africi, daktilograf, sineasta, strugar, kućni učitelj, nekvalifikovani radnik, privatni sekretar, kasapin, kelner, radnik u fabrici sardina.

(Redakcija)

ZAŠTO LETRIZAM?

1.

Čini se da bi poslednji rat u Evropi trebalo istorijski definisati kao period opšteg neuspeha svih pokušaja promene, kako na afektivnom, tako i na političkom planu.

Dok spektakularni tehnički izumi uvećavaju mogućnosti budućeg razvoja, kao i rizike još nerazrešenih protivrečnosti koje taj razvoj donosi sa sobom, svedoci smo stagnacije društvenih borbi, a na idejnom planu suočavamo se sa snažnim otporom onom istraživačkom pokretu koji je dostigao vrhunac tridesetih godina ovog veka, kada je uspeo da najveće zahteve uskladi sa uvidom u praktične načine za njihovo ostvarenje.

Budući da se primena tih revolucionarnih sredstava pokazala neuspešnom u periodu od pojave fašizma do Drugog svetskog rata, razočaranje zbog izneverenih nada, koje su se za njih vezivale, bilo je neminovno.

Posle nepotpunog oslobođenja 1944, u intelektualnim i umetničkim krugovima nastupio je period reakcije: apstraktno slikarstvo, obična faza u evoluciji modernog slikarstva, gde ono zauzima prilično neugledno mesto, predstavljeno je u svim sredstvima javnog informisanja kao temelj nove estetike. Aleksandrinskom stihu je izgleda suđeno da doživi proletersku renesansu, u kojoj će proletarijat, kao kulturna forma, biti prevaziđen sa istom lakoćom s kojom su četvoroprezi i trireme

Obrnuto, proteklo vreme može pomoći čitaocu u drugom pogledu. Godine 1954, sud *Potlača* o kraju moderne umetnosti izgledao je vrlo preterano. Danas, na osnovu iskustva, sada već veoma dugog – o tome se ne može ponuditi neko drugo objašnjenje, iako neko može pokušati da to dovede u pitanje – znamo da posle 1954, u bilo kojoj oblasti, niko nije video nijednog velikog umetnika od istinskog značaja. Poznato je i da niko osim Situacionističke internacionale nije želeo da formuliše *suštinsku kritiku* ovog društva, koje se ipak *raspada* svuda oko nas i zasipa nas lavinom svojih katastrofalnih neuspeha, stano preteći da ih nagomila još više.

Gi Debor, novembar 1985.

POTLAČ br. 1 (22. jun 1954)

Informativni bilten francuske sekcije Letrističke internacionale

Potlač

Dobijaćete ga često. Letristička internacionala će u njemu obrađivati aktuelne teme iz protekle nedelje. Potlač je najangažovanija publikacija na svetu: radimo na svesnoj i kolektivnoj izgradnji jedne nove civilizacije.

Redakcija

*Sva voda mora ne bi bila dovoljna...*¹⁶

Prvog decembra, šesnaestogodišnja Marsela M. pokušala je da izvrši samoubistvo sa svojim ljubavnikom. Pošto su ih spasili, taj punoletni i oženjeni čovek se drznuo da izjavi kako je na taj čin bio primoran „protiv svoje volje“. Marsela je

¹⁶ „Sva voda mora ne bi bila dovoljna da spere mrlju intelektualne krvi.“ — Isidore Ducasse (Comte de Lautréamont), *Poésies*, 1870.

POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH

potlatch

POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH POTLATCH

bulletin d'information du groupe français de l'internationale lettriste
paraît tous les mardis n°1 - 22 juin 1954

POTLATCH : Vous le recevrez souvent. L'Internationale lettriste y traitera des problèmes de la semaine. Potlatch est la publication la plus engagée du monde: nous travaillons à l'établissement conscient et collectif d'une nouvelle civilisation.

La Rédaction

TOUTE L'EAU DE LA MER NE POURRAIT PAS...

Le 1er décembre, Marcelle M., âgée de seize ans, tente de se suicider avec son amant. L'individu, majeur et marié, ose déclarer, après qu'on les ait sauvés, qu'il a été entraîné "à son corps défendant". Marcelle est déferée à un tribunal pour enfants qui doit "apprécier sa part de responsabilité morale".

En France, les mineures sont enfermées dans des prisons généralement religieuses. On y fait passer leur jeunesse.

Le 5 février, à Madrid, dix-huit anarchistes qui ont essayé de reconstituer la C.N.T. sont condamnés pour rébellion militaire. Les bénisseurs-fusilleurs de Franco protègent la sinistre "civilisation occidentale".

Les hebdomadaires du mois d'avril publient, pour leur pittoresque, certaines photos du Kenya: le rebelle "général Chine" attendant sa sentence de mort. La carlingue d'un avion de la Royal Air Force où trente-quatre silhouettes peintes représentent autant d'indigènes mitraillés au sol.

Un noir abattu s'appelle un Mau-Mau.

Le 1er juin, dans le ridicule "Figaro", Mauriac blâme Françoise Sagan de ne point prêcher, - à l'heure où l'Empire s'en va en eau de boudin, - quelques unes des valeurs bien françaises qui nous attachent le peuple marocain par exemple. (Naturellement nous n'avons pas une minute à perdre pour lire les romans et les romancières de cette petite année 1954, mais quand on ressemble à Mauriac, il est obscène de parler d'une fille de dix-huit ans.)

Le dernier numéro de la revue néo-surréaliste, - et jusqu'à présent inoffensive, - "Médium" tourne à la provocation: le fasciste Georges Souliès surgit au sommaire sous le pseudonyme d'Abellio; Gérard Legrand s'attaque aux travailleurs nord-africains de Paris.

La peur des vraies questions et la complaisance envers des modes intellectuelles périmées rassemblent ainsi les professionnels de l'écriture, qu'elle se veuille édifiante ou révoltée comme Camus.

Ce qui manque à ces messieurs, c'est la Terreur.

Guy-Ernest Debord

UN NOUVEAU MYTHE

Les derniers lamas sont morts, mais Ivich a les yeux bridés. Qui seront les enfants d'Ivich ?

Dés maintenant Ivich attend, n'importe où dans le monde.

André-Frank Conord

N° 1 1954.

glasiti kako ih cenimo iz sasvim drugog razloga: naime, kao oteletvorenja neiskorišćenih potencijala pogodnih za neku buduću disciplinu, koja bi u ekonomskom smislu bila nepristupačna „avangardi“. U eksploataisanju tržišne vrednosti, koja se neosnovano pridaje većini ekspresivnih formi naivnosti, teško je ne uočiti ispoljavanje formalno reakcionarnog mentaliteta blisko povezanog s paternalističkim društvenim stavovima. Više no ikad, smatramo da osobe dostojne poštovanja moraju imati odgovore na sva pitanja.

Nećemo posustati u nameri da na najaktivniji način učestvujemo u realizaciji i preuzimanju odgovornosti za sve rizike i moć koju nosi urbanizam.

Svesni smo da je provizorna, slobodna oblast ludičke aktivnosti, koju Hojzinga suprotstavlja „svakodnevnom životu“ potčinjenom osećaju dužnosti, jedina moguća oblast pravog života. Ta oblast je danas sračunato prekrivena tabuima koji pretenduju na večnost. Oblici ponašanja do kojih nam je stalo, teže uspostavljanju odnosa koji najbolje pogoduju njihovom nesmetanom razvoju. Sada moramo promeniti pravila igre, tako što ćemo proizvoljne konvencije zameniti pravilima utemeljenim na moralu.

Gi-Ernest Debord

POTLAČ br. 22 (9. septembar 1955)

Podela rada

Pošto smo primetili da se kultivisana publika veoma zanima za razna zanimanja pisaca najčitanijih romana, što se obično ističe na koricama knjiga, smatramo da u cilju sticanja popularnosti bilo poželjno objaviti zajedničku i zato obimniju listu zanimanja kojima su se sporadično bavili najistaknutiji teoretičari Letrističke internacionale:

Programme préalable au mouvement situationniste.

Cette inscription, sur un mur de la rue de Seine, remonte aux premiers mois de 1953 (une inscription voisine qui relève de la politique traditionnelle aide à dater avec la plus sûre objectivité le tracé de celle qui nous intéresse : appelant à une manifestation contre le général Ridgway, elle ne peut donc être postérieure à mai 1952). L'inscription que nous reproduisons ici semble être la plus importante trace jamais relevée sur le site de Saint-Germain-des-Près, comme témoignage du mode de vie particulier qui a tenté de s'affirmer là.

NIKADA NE RADI

Grafit Gija Debora, februar 1953.

„Preliminarni program situacionističkog pokreta.

Ovaj natpis, sa zida u Senskoj ulici (rue de la Seine), potiče iz prvih meseci 1953; jedan susedni natpis, koji ostaje u okvirima tradicionalne politike, omogućava nam da sa skoro potpunom preciznošću utvrdimo datum onog koji nas zanima: pošto poziva na demonstracije protiv generala Ridževja (Matthew Ridgway, demonstracije u Parizu, od 28. V 1952), taj drugi natpis se nije mogao pojaviti posle maja 1952. U gore reprodukovanom natpisu vidimo jednu od najvažnijih iskopina sa lokaliteta Sen Žermen de Pre, svedočanstvo o posebnom obliku života, koji je tamo pokušavao da se nametne.“

Situacionistička internacionala br. 8, januar 1963, str. 42.

predata sudu za maloletne delinkvente, koji će razmotriti „njenu moralnu odgovornost“. Maloletnice se u Francuskoj, po pravilu, upućuju u zatvore redovničkog tipa, gde im trune mladost.

U Madridu, 5. februara, osamnaestorica anarhista, koji su pokušali da obnove CNT, osuđeni su zbog oružane pobune. Frankovi bogomoljački streljački vodovi još jednom su odbranili sirotu „zapadnu civilizaciju“.

Nedeljnici su tokom aprila objavili nekoliko živopisnih slika iz Kenije: pobunjenog „general Čina“ (Waruhiu Itote, „General China“), kako sluša izricanje smrtno presude i pilotsku kabinu aviona Kraljevskog vazduhoplovstva ukrašenu s trideset četiri siluete, koje označavaju broj domorodaca pobijenih mitraljiranjem iz vazduha. Ubijenog crnca zovu Mau-Mau.

Prvog juna, u komičnom časopisu *Le Figaro*, Morijak (François Mauriac) zamera Fransoazi Sagan (Françoise Sagan) što svoje čitaoce ne poučava pravim francuskim vrednostima, koje bi, na primer, Marokance mogle navesti da se više vežu za naš narod – i to u času kada je Carstvo otišlo bestraga. (Naravno, nismo gubili vreme na čitanje romana, objavljenih ove tanušne 1954. godine; ali kada neko izgleda kao Morijak, svaka priča o osamnaestogodišnjoj devojci zvuči opsceno.)

Poslednji broj neonadrealističke revije *Medium* – do danas prilično bezazlene – oprobao se u provokaciji: fašista Žorž Sules se tu pojavljuje pod pseudonomimom Abelio, a Žerar Legran se okomio na severnoafričke radnike u Parizu.¹⁷

Strah od pravih pitanja i snishodljivost prema bajatoj intelektualnoj modi, naveli su profesionalne književnike da se

¹⁷ *Medium* br. 3, maj 1954, članci Raymond Abellio (Georges Soulès), „Métapsychique et phénoménologie“ (str. 48–49) i Gérard Legrand, „Les S. S. partout!“ (str. 8–9).

udruže, zamišljajući da će tako postati prosvetitelji ili pobunjenici, po uzoru na Kamiya.

Ono što toj gospodi nedostaje je Teror.

Gi-Ernest Debor

Psihogeografska igra nedelje

Zavisno od toga čemu težite, izaberite neku zemlju, veći ili manji grad, prometniju ili mirniju ulicu. Sagrađite kuću. Opremite je nameštajem. Iskoristite na najbolji način postojeće okruženje. Odaberite godišnje doba i doba dana. Okupite društvo koje vam najviše prija, postarajte se za prikladnu muziku i alkoholna pića. Podrazumeva se da bi osvetljenje, teme razgovora, spoljna klima i vaše uspomene trebalo da odgovaraju situaciji.

Ukoliko u proračunima ne bude greške, rezultat bi morao da vas zadovolji.

(O rezultatima obavestite redakciju.)

Novi zadatak

Moamed Dau traži od letrističke grupe iz Orleanvila da imenuje četiri odlučne osobe spremne da mu se u što kraćem roku stave na raspolaganje u Parizu.

POTLAČ br. 2 (29. jun 1954)

Uputstvo za korišćenje Potlača

Nije nam stalo da vam ostanemo u lepoj uspomeni. Ali ovde je reč o konkretnim silama. Nekoliko stotina ljudi proizvoljno presuđuje misli cele epohe. Znali oni to ili ne, mi ih držimo u

bijentalnih celina (četvrti oivičene ulicama Muftar, Turnefor i Lomond), nije tu smešten slučajno. Događaji nam izgledaju kao slučajni samo kada nismo upoznati sa opštim zakonitostima kategorija kojima pripadaju. Trebalo bi raditi na sticanju što šireg uvida u elemente koji određuju neku situaciju, nezavisno od utilitarnih imperativa, čiji će značaj vremenom slabiti.

Ono što bismo želeli da učinimo sa arhitekturom slično je onome što želimo da učinimo sa svojim životima. Kako se to obično kaže, lepe avanture mogu započeti i razvijati se samo u lepom okruženju. Samo što će pojam lepog okruženja pretrpeti izvesne izmene.

Već danas možemo uživati u atmosferi nekih sumornih zona, idealnih za prolaske, ali krajnje neprikladnih za stanovanje, u koje je vladajući režim ipak sabio i naselio radničke mase.

Čak i sâm Le Korbizje, u svom tekstu Urbanizam je ključ, priznaje da se, s obzirom na žalosni i anarhični individualizam gradnje u razvijenim zemljama, „nerazvijenost može tumačiti i kao posledica obilja, a ne samo oskudice“. Ova primedba bi se, logično, mogla upotrebiti i protiv tog novosrednjevekovnog zagovornika „vertikalne zajednice“.

Krajnje različite osobe, opredeljene za prividno sličan pristup ovoj tematici, uobličile su neke sračunato zbunjujuće stilove arhitekture – počevši od čuvenih dvoraca kralja Ludviga Bavarskog, do kuće u Hanoveru koju je dadaista Kurt Švitters navodno izbušio tunelima i ukrasio šumom stubova od nago-milanih predmeta. Svaka od tih zgrada ima neka barokna obeležja, uvek jasno uočljiva u projektima u kojima se integralna umetnost javlja kao odlučujući faktor. U vezi s tim, važno je ukazati na odnose između Ludviga Bavarskog i Vagnera, koji je i sâm tragao za nekom estetskom sintezom, na najteži, a u krajnjem ishodu i najneuspešniji način.

Iako su arhitektonska ostvarenja koja ovde veličamo na izvestan način povezana sa naivnom umetnošću, moramo na-

prema sasvim drugim sistemima, čiju je dominaciju, kao i efemernost, svakim danom sve teže ignorisati.

Od Gaksota (Pierre Gaxotte) do Bretona, ljudi koji nas uveljavljavaju nastoje da u našim stavovima ukažu – kao da je to dovoljan argument – na raskid s njihovim vlastitim pogledima na svet, koji se, uostalom, među sobom malo razlikuju.

Kada treba zavijati zbog nečije smrti, svi psi čuvari nađu se na gomili.

Gi-Ernest Debora

POTLAČ br. 20 (30. maj 1955)

Arhitektura i igra

U svom *Eseju o društvenoj ulozi igre*, Johan Hojzinger²⁸ navodi da „kultura, u svojim ranim fazama, ima obeležja igre i razvija se u formi i atmosferi igre“. Latentni idealizam ovog pisca i njegovo usko sociološko razumevanje viših formi igre nipošto ne umanjuju osnovnu vrednost njegovog dela. S druge strane, u našim teorijama o arhitekturi ili prolascima bilo bi izlišno tražiti neke druge motive, osim strasti prema igri.

Iako skoro sve što se u svetu dešava budi u nama gnev i gađenje, vremenom smo ipak naučili kako da u tome pronađemo nešto zabavno. Svako ko bi u tome video samo našu ironiju, promašio bi suštinu stvari. Život oko nas projektovan je tako da udovolji apsurdnim zahtevima, ali nesvesno teži da zadovolji svoje prave potrebe.

Te potrebe i njihovo delimično ostvarenje ili razumevanje, na svakom koraku potvrđuju naše hipoteze. Na primer, bar Na kraju sveta, na samom rubu jedne od najmoćnijih pariskih am-

²⁸ Johan Huizinga, *Homo ludens: Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur*, 1938. *Homo ludens: o podrijetlu kulture u igri*, Matica hrvatska, ed. „Znak“, Zagreb, 1970, s njemačkoga preveo Ante Stamać.

šaci. Slanjem *Potlača* ljudima na uticajnim položajima, to kolo možemo prekinuti kad god i gde god zaželimo. Nekoliko čitalaca je izabrano nasumice. Možda ćete imati sreće da budete jedan od njih.

Redakcija

Nema osnova za poređenje

Najlepše igre duha ne znače nam ništa. Politička ekonomija, ljubav i urbanizam su sredstva kojima moramo ovladati da bismo rešili problem koji je pre svega etički. Nema izgovora pred obavezom da se život učinim apsolutno strastvenim. Znamo kako ćemo to izvesti.

Uprkos neprijateljski nastrojenom okruženju i njegovim podmetačinama, učesnici ove avanture, opasne u svakom pogledu, okupljaju se sa svih strana, nespremni na ustupke. Učešće u toj avanturi smatramo jednim časnim načinom života.

Anri de Bearn, Andre-Frank Konor, Moamed Dau, Gi-Ernest Debora, Žak Fijon, Patrik Straram, Žil Ž Volman

Vežba iz psihogeografije

Piranezi (Giovanni Battista Piranesi) je psihogeograf po svojim stepeništima.

Klod Loren (Claude Lorrain) je psihogeograf po načinu na koji deo palate sučeljava s morem.

Poštar Ševal (Ferdinand Cheval) je psihogeograf u arhitekturi.

Artur Kravan (Arthur Cravan) je psihogeograf u brzim prolascima.

Žak Vaše (Jacques Vaché) je psihogeograf u odevanju.

Ludvig II Bavarski je psihogeograf u kraljevanju.

Džek Trbosek je verovatno psihogeograf po načinu iskazivanja ljubavi.

Sen-Žist je donekle psihogeograf po svojoj politici.¹⁸

Andre Breton je naivni psihogeograf u susretima.

Madlena Rineri je psihogeograf u samoubistvu.¹⁹

Pored njih, Pjer Mabij (Pierre Mabilie) zbog svoje antologije čudesnog²⁰, Evarist Galoa (Évariste Galois) u matematici, Edgar Po (Edgar Allan Poe) u krajolicima i Vilije de Lil Adam (Villiers de l'Isle Adam) po svojoj agoniji.²¹

Gi-Ernest Debor

Napolje

Počevši od novembra 1952, Letristička internacionala je pristupila čistki „Stare garde“.

Nekoliko isključenih i razlozi isključenja:

ISIDOR GOLDŠTAJN, alias ŽAN-ISIDOR ISU: moralni mračnjak, ograničenih ambicija.

¹⁸ Teror je oneobičavanje. (prim. Debor)

¹⁹ Videti *Urlike u slavu De Sada*. (prim. Debor)

²⁰ Pierre Mabilie, *Le Miroir du merveilleux*, Sagittaire, Paris, 1940; Pjer Mabij, *Ogledalo čudesnog* (s predgovorom Andrea Bretona), Nolit, 1973.

²¹ Ceo tekst doslovno ponavlja Bretonov postupak iz *Prvog manifesta nadrealizma* (1924), iz dela u kojem ovaj navodi u čemu se neki slavni pisci i pesnici bili nadrealisti: „Swift je nadrealista u pakosti; de Sad je nadrealista u sadizmu; Šatobrijan je nadrealista u egzotizmu; Konstan je nadrealista u politici... Po je nadrealista u avanturi... Žari je nadrealista u apsintu... Vaše je nadrealista u meni; Reverdi je nadrealista u sebi“, itd.

istorijskog trenutka, bili osuđeni na nestanak. Ona za sobom nije ostavila ništa osim određene mode, koju bi neki sada hteli da ovekoveče. Istini za volju, sva vredna dela te generacije i od nje priznatih prethodnika, navode na zaključak da narednu revoluciju senzibiliteta ne bi više trebalo zamišljati u kontekstu novog načina izražavanja poznatih činjenica, već u kontekstu svesnog konstruisanja novih afektivnih stanja.

Poznato je da već sâm otkriće višeg poretka želja obezvređuje sva manje važna dostignuća i nužno vodi samoostvarenju.

Pred tom potrebom, postaje sve teže braniti vezanost za dopuštene oblike stvaranja, priznate u postojećem ekonomskom okruženju. Svesno zatvaranje očiju pred zabranama koje indukuju takve forme, navodi „revolucionare duha“ na čudne vidove odbrane: optužba za boljševizam je njihov najčešći poklič; iskazivanje osnovane sumnje kojom se protivnik smesta stavlja van zakona i prepušta sudu civilizovane elite. Opšte je poznato da takva, čisto atlantska predstava o civilizaciji, ne ide bez izvesnog infantilizma: priča se o alhemičarima, prizivaju se duhovi, vodi se računa o predznacima.

Tako su, u spomen na nadrealizam, devetnaestorica glupaka objavila zajednički tekst uperen protiv nas, u čijem smo naslovu označeni kao „Sultanovi prijatelji“. Za te ljude, Sultan očigledno predstavlja marksizam, Moskovske procese, novac, Kinesku republiku, Dve stotine porodica, pokojnog Staljina, a u krajnjoj liniji skoro sve što nije „automatski tekst“ ili Gnoza. Oni sâm, Sultanovi neprijatelji, traće dane na bezazlen način, u banalnim zabavama organizovanim po uzoru na one iz 1930. Imaju izuzetno dobro mišljenje o svojoj istrajnosti, možda i o svom moralu.

Ne zanimaju nas tuđa mišljenja, već sistemi. Neki holistički sistemi uvek izazivaju gnev kod individualista slabih na fragmentarne teorije, bile one psihoanalitičke ili naprosto literarne. Te iste olimpijske veličine, u svojim životima se ravnaju

istočnjačkim dragocenostima namenjenim izvozu, čak i ekshumacija „tradicionalnih“ numeroloških teorija, govore o potpunosti abdikaciji buržoaske avangardne inteligencije, koja je, sve do poslednjih desetak godina, davala konkretan doprinos uništavanju i prevazilaženju ideoloških superstruktura društva koje ju je sputavalo.

Sintezu onih zahteva čije formulisanje moderna epoha danas omogućava tek treba ostvariti. Ona bi morala da obuhvati sve aspekte života. Konstruisanje novih okvira i stilova života predstavlja zadatak koji nadmašuje snage izolovanih intelektualaca u kapitalističkom društvu. Time se može objasniti duga i plodna tradicija bekstva u san.

Umetnici slavni po svom omalovažavanju i destrukciji umetnosti, nisu time zapali u protivrečnost, jer je njihov prezir prema umetnosti bio uslovljen napretkom. Ali faza destrukcije umetnosti i dalje predstavlja društveni, istorijski nužan stupanj umetničke proizvodnje, koja služi datim ciljevima i nestaje zajedno s njima. Pošto se destrukcija jednom obavi, njeni zagovornici se, sasvim prirodno, pokazuju nesposobnim da ostvare i najmanji od postavljenih ciljeva, koji izlazi iz okvira estetskih disciplina. Prezir koji ti ostareli pronalazači tada pokazuju prema vrednostima od kojih žive – što znači, prema delima nastalim u periodu kada je njih već izdalo umetničko nadahnuće – pretvara se u prilično truo stav, proistekao iz dugotrajne estetske agonije, koja se svodila na formalistička ponavljanja, privlačna samo za šaćicu retardirane studentske omladine. Na prividno protivrečan način, koji se može dosta lako objasniti klasnom ekonomskom solidarnošću, iza njihovog prezira krije se strastveno zalaganje za iste te estetske vrednosti, nasuprot ružnoći, koja se po njima nalazi, na primer, u slikarstvu socijalističkog realizma ili u angažovanoj poeziji. Generacija Frojda i dade doprinela je rušenju psihologije i morala koji su, usled protivrečnosti tadašnjeg

MOJSIJE BIZMUT, alias MORIS LEMETR (Maurice Lemaître): Produžena infantilnost, preuranjena senilnost, glumi sveca.

POMERANS, alias GABRIJEL POMERAN (Gabriel Pomerand): Falsifikator, nula.

SERŽ BERNA: Manjak intelektualne oštine.

MENZION: Čisto dekorativan.

ŽAN-LUJ BRO: Militarističke devijacije.

LANGLE: Glupost.

IVAN ŠČEGLOV, alias ŽIL IVEN: Mitomanija, interpretativni delirijum, nedostatak revolucionarne svesti.

Besmisleno je ponovo posećivati mrtve. Za njih su dovoljna vrata na automatsko zatvaranje.

Žil Ž Volman

POTLAČ br. 4 (13. jul 1954)

Minimum života²²

Nikada nećemo prestati da ponavljamo da su aktuelni zahtevi sindikata unapred osuđeni na propast; ne toliko zbog njihove razjedinjenosti i zavisnosti od zvaničnih organizacija, koliko zbog siromaštva njihovog programa.

Nikada nećemo prestati da ponavljamo eksploatisanim radnicima kako imaju samo jedan, neponovljiv život, s kojim bi mogli da čine šta hoće; kako im najlepše godine prolaze uludo, bez trunke radosti, a da nijednom nisu uzeli oružje u ruke. Ne bi

²² Ovaj tekst je istorijski značajan zato što direktno anticipira ciljeve SI iz 1968, punih četrnaest godina ranije, iako je prevazilaženje klasičnih socijalnih zahteva (ovde izraženo u celom drugom pasusu) tada ostalo manjinski program.

trebalo tražiti garanciju ili podizanje nivoa „egzistencijalnog minimuma“, već zahtevati da se mase više ne drže na minimumu života. Ne treba tražiti samo hleba, već i igara.

U „Ekonomskom pravilniku o nekvalifikovanoj radnoj snazi“, koji je prošle godine definisala Komisija za kolektivne ugovore i koji predstavlja najgoru uvredu za svakoga ko se iole oseća ljudskim bićem, deo sredstava izdvojenih za dokolicu – kulturu i da ne pominjemo – određen je na osnovu kupovine jednog petparačkog krimića mesečno. Drugi izdaci nisu predviđeni. Povrh toga, pomoću svojih krimića, štampe i filmova koji stižu s druge strane Atlantika, režim širi mrežu zatvora u kojima se više ništa ne može dobiti, ali ni izgubiti – osim vlastitih okova.

Život se mora osvojiti izvan njih.

Ne treba postavljati pitanja o povećanju plata, već o uslovima života nametnutim ljudima na Zapadu. Nikako se ne sme pristati na borbu unutar institucija sistema, zbog sitnih ustupaka koje kapitalizam odmah obezvređuje ili nadoknađuje na drugom mestu. Problem opstanka ili uništenja ovog sistema mora se postaviti na radikaln način.

Ne treba pričati o mogućim kompromisima, već o neprihvatljivoj stvarnosti: pitajte alžirske radnike iz fabrike Reno gde im je slobodno vreme, gde su im zemlja i dostojanstvo, gde su im žene. Pitajte ih čemu se nadaju. Društvena borba ne sme biti birokratska, već strastvena. Da bi se stekao uvid u katastrofalne učinke profesionalnog sindikalizma dovoljno je proučiti spontane štrajkove iz avgusta 1953; odlučnost baze, sabotažu štrajkbrehera, uzmicanje CGT²³, koji nije umeo ni da proglasi generalni štrajk, niti da ga iskoristi, kada je ovaj počeo da se pobedonosno širi. Nasuprot tome, trebalo bi ukazati na činjenice koje bi mogle podstaći nove rasprave: na primer, na

²³ CGT: *Confédération générale du travail*; Generalna konfederacija rada, sindikat blizak Komunističkoj partiji Francuske.

POTLAČ br. 15 (22. decembar 1954)

Ko je Potlač? (Odgovori)

Najčešća mišljenja izražavaju stavke tri: *besmislena reč* (*Franc-Tireur*, Kami, itd.); i jedan: *sovjetski špijun* (*Aspects de la France*, Breton. G. Mole, itd.).²⁷

Ipak, nekolicina naših korespondenata snažno je podržala drugu opciju: *raskošni poklon*.

Nema potrebe zadržavati se na ovom problemu, zamagljenom kao i svi ostali problemi koje ovo društvo postavlja. I na rešenju koje nudi, obmanjujućem, kao i sva ostala.

POTLAČ br. 16 (26. januar 1955)

Duboki san i njegovi klijenti

„Drugi slikari, ma šta inače o tome mislili, nagonski se klone rasprava o trgovini.“ — Iz poslednjeg pisma Vinsenta van Goga

„Vreme je da shvatimo kako smo u stanju da izmislimo osećanja, možda čak i ona osnovna osećanja, koja se po snazi mogu meriti s ljubavlju ili mržnjom.“ — Pol Nuže, na konferenciji u Šarlerou (Paul Nougé, *La conférence de Charleroi*, 1946)

Jadne rasprave koje se vode oko neke navodno avangardne slike ili muzičkog dela, smešno poštovanje koje se ukazuje

²⁷ Ne znamo da li su neki odgovori zaista pristigli u redakciju, ali urednik, u prvom slučaju, aludira na pokrete i ličnosti koji su svoje političke stavove pokušavali da artikulišu u duhu Pokreta otpora, kao što su list *Franc-Tireur* (1941–1957) i Alber Kami, dok u drugom slučaju Andrea Bretona smešta između desničarskog, monarhističkog lista *Aspects de la France* i socijalističkog političara Gija Molea (Guy Mollet), budućeg premijera Francuske. Ne baš pravedan tretman jedne od figura kojima su letristi toliko dugovali (najviše baš Debor), ali tako je u to vreme tekla njihova „komunikacija“, u kojoj ni ona druga strana nije ostajala dužna.

formama, arhitekturom, urbanizmom i komuniciranjem pogodnim da proizvedu privlačne situacije.

To je tema stalnog prepucavanja između nas i mnogih drugih, u krajnjoj liniji nevažnih osoba – pošto smo dobro upoznati sa načinom njihovog rada i njihovim prevaziđenim gledištima.

Naša uloga ideološke opozicije nužan je rezultat istorijskih okolnosti. Potrebno je samo da je na manje ili više vispren način iskoristimo i budemo svesni obaveza i ograničenja koje ona u aktuelnoj situaciji nameće. Poslednja faza razvoja kolektivnih konstrukcija do kojih nam je toliko stalo biće moguća tek po iščeznuću buržoaskog društva, sa njegovom robnom raspodelom i njegovim moralnim vrednostima.

Uništenju tog buržoaskog društva najbolje ćemo doprineti kritikom i potpunom subverzijom njegove predstave o zadovoljstvu, kao i smišljanjem slogana koji će poslužiti revolucionarnom delovanju masa.

Mišel Bernštajn, M. Dau, Vera, Žil Ž Volman.

Prigodni omaž američkom načinu života

KO JE POTLAČ?

1. Sovjetski špijun, glavni saučesnik Rozenbergovih, koga je 1952. raskrinkao FBI?
2. Praksa darivanja raskošnih poklona, kojima treba uzvratiti drugim poklonima, na kojoj je počivala ekonomija pre-kolumbovske Amerike?
3. Besmislena reč, koju su izmislili letristi i tako nazvali jednu od svojih publikacija?

(odgovori u broju 15)

činjenicu da imamo prijatelje u celom svetu i da se prepoznamo u njihovoj borbi; ili na činjenicu da život prolazi i da ne smemo očekivati da nam udeli ono što nismo sami smislili i stvorili. Potrebna je samo odvažnost.

Mišel I. Bernštajn²⁴, Andre-Frank Konor, Moamed Dau, G.-E. Debor, Žak Fijon, Žil Ž Volman.

²⁴ Mišel Bernštajn (Michèle Bernstein, 1932): pored Debora, osoba s najdužim stažom u SI, još od letrističkih dana. Njen prvi zapažen doprinos bili su vrlo prodorni i neprijatni urlici koje je ispuštala tokom projekcije Deborovog filma *Urlci u slavu de Sada*. U rad grupe se uključila od trećeg broja *Potlača*, jula 1954. Ona i Debor su se zvanično venčali 1954, ali su insistirali na vrlo slobodnom odnosu, što je svoj romansirani izraz našlo u njenim kratkim romanima *Svi kraljevi konji* (*Tous les chevaux du roi*, 1960) i *Noć* (*La Nuit*, 1961). U tim delima Bernštajn je evocirala najranije dane LI, vreme njihovih najuzbudljivijih avantura, ali i najveće nemaštine. Anri Lefevr je u jednom intervjuu iz 1983 (Heri Lefebvre, časopis *October* 1979, 1983, <http://www.notbored.org/lefebvre-interview.html>) posvedočio da su krajem pedesetih ona i Debor živeli u malom, iznajmljenom stanu bez struje, a da je Mišel neko vreme krpila kućni budžet tako što je za potrebe nekoliko konkurentskih kladioničarskih časopisa pisala horoskope za konje. (U intervjuu za časopis *Frieze*, iz 2013, Mišel je demantovala anegdotu o horoskopima, ali je potvrdila da je u to vreme pisala članke za jedan kladioničarski časopis: <http://www.frieze.com/issue/article/the-game>) Najaktivnije je učestvovala u radu situacionističke grupe; prema svedočenju Ralfa Ramnija (Ralph Rumney, 1934–2002, osnivač Londonskog psihogeografskog komiteta), njenog drugog muža, bila je jedina osoba koja je nad Deborom imala neki autoritet i bila u stanju da po kratkom postupku preseče njegove najgore ispade. (Ovo, naravno, ne treba shvatiti kao konačan sud o Deborovom karakteru; ima i drugih svedočenja.) Ostala je bliska s Deborom i posle njenog istupanja iz SI, 1967, i zvaničnog razvoda, koji je usledio tek 1972. Neposredan povod za istupanje iz SI bio je njen stav o izraelsko-arapskom ratu 1967, gde je, po mišljenju ostalih, zauzela proizraelske pozicije (što donekle potvrđuje i njen intervju za *Frieze*, iz 2013.) Kasnije je prešla u Englesku, gde živi i danas. Od 1982. piše književne kritike za francuski časopis *Libération*. (Napomena iz 2008, dopunjena 2014. AG)

Mišel Bernštajn i Gi Debor, Pariz, oko 1953.

Čekajući da se crkve zatvore

Uprkos kalendaru iz 1793, koji je pokušao da nametne drugačiji stil, odbojna reč „sveto“ i dalje blati zidove mnogih pariskih ulica, čijim nazivima komanduje.

Od pre nekoliko meseci, sa uživanjem smo započeli kampanju za uklanjanje tog izraza iz naše prepiske i komunikacije. Nazivi ulica su prolazni. Šta će od njih ostati za budućnost, vredno pomena, osim možda Čorsokaka Isusa deteta (15. arrondissement, stanica Paster)?²⁶

Uprava Pošte je već počela da se povinuje željama svojih korisnika: pisma se dostavljaju u bulevar Žermen (Saint-Germain) ili ulicu Onore (Saint-Honoré).

Pozivamo zdrav deo javnog mnjenja da podrži ovaj poduhvat od značaja za javno zdravlje.

Nezaposlena Arijadna

Dovoljan je samo pogled da bi se uočili kartezijanski nacrt takozvanog „lavirinta“ iz Botaničke bašte i sledeći znak upozorenja:

ZABRANJENO JE IGRATI SE U LAVIRINTU

Ništa ne sažima bolje duh cele ove civilizacije. Iste one koju ćemo sasvim sigurno uništiti.

POTLAČ br. 14 (30. novembar 1954)

Zajednička linija

Letristička internacionala namerava da zavede uzbudljiv način života. Eksperimentišemo s ponašanjem, dekorativnim

²⁶ Impasse de l'Enfant-Jésus: stvarni naziv jedne pariske slepe ulice.

Želimo da verujemo da ljudi koji su tragali za Gralom nisu bili u zabludi. Njihov PROLAZAK podseća na naš i zato moramo obratiti pažnju na njihove proizvoljne promenade, na njihove strasti bez krajnjeg cilja. Religiozna šminka nestaje. Ti konjanici mitskog vesterna imali su sve: veliku sposobnost da se izgube u igri; čudesno putovanje; ljubav prema brzini; relativnu geografiju.

Oblik stola menja se brže od razloga da se pije. Naši stolovi možda nisu okrugli; ali jednog dana, izgrađićemo „zamkove avanture“.

Priča o Potrazi za Gralom na više načina nagoveštava jedan vrlo moderan oblik ponašanja.

(Gi Debor, „36 Rue des Morillons“)

(pitanje na kraju broja)

DA LI POTLAČ IMA NAJINTELIGENTNIJU PUBLIKU NA SVETU?

POTLAČ br. 9-10-11 (17–31. avgust 1954)

Uništenje sedišta Letrističke internacionale

„Avangarda je opasan posao.“ Žil Ž Volman

U nedelju, 15. avgusta, oko 22.30h, jedan prazan automobil je velikom brzinom udario u bar *Zlatno burence*, u ulici Montanj-Ženevjev 32, svima znano sedište Letrističke internacionale. Tom prilikom, povređeno je četvoro gostiju. Zahvaljujući srećnom slučaju, nijedan od letrista, koji se tu inače redovno mogu videti, nije bio prisutan u trenutku nesreće.

Anketa Letrističke internacionale

Kakav značaj pridajete KOLEKTIVNOJ IGRI u modernom društvu?

Kakav bi stav trebalo zauzeti prema reakcionarnoj diverziji ove potrebe (u stilu Tur de Fransa)?

Odgovore pošaljite Moamedu Dauu, uredniku Letrističke internacionale, ulica Montanj-Ženevjev 32, Pariz, 5. arondisman.

Sledeća planeta

Iako su njihovi graditelji davno iščezli, uznemirujuće piramide još uvek se opiru turističkim agencijama koje pokušavaju da ih banalizuju.

Zahvaljujući danonoćnom radu, poštari Ševal je u svom vrtu u Oterivu (Hauterives) uspeo da sagradi neobjašnjivu „Savršenu palatu“ (La Palais idéal), prvi primer arhitekture oneobičavanja.

Ta barokna palata, koja *divertira* (détourne) forme raznih egzotičnih spomenika i vegetaciju od kamena, napravljena je da bi se čovek u njoj izgubio. Njen uticaj će biti ogroman. Životni trud ovog pojedinca, obdarenog neverovatnom upornošću, ne može se procenjivati sam po sebi, kako to obično čine posetioci, jer on svedoči o jednoj čudnovatoj i nedovoljno artikulisanosti strasti.

Ponet istom željom, Ludvig II Bavarski je u šumovitim planinama svog kraljevstva za velike pare sagradio nekoliko deliranih, lažnih dvoraca – pre nego što je završio u plićaku.

Podzemna reka, koja mu je služila kao pozorište, i gipsane statue u njegovim vrtovima, govore nam da se tu radilo o *apolutističkom* poduhvatu i njegovoj drami.

Naravno, ima tu dovoljno materijala za psihijatrijski ološ i nadobudne intelektualce, koji čeznu da s vremena na vreme promovišu nekog novog „naivca“.

Ali naivnost je samo njihova. Ferdinan Ševal i Ludvig od Bavarske sagradili su dvorce kakve su želeli, po meri novog ljudskog stanja.

POTLAČ br. 5 (20. jul 1954)

Odgovor na anketu belgijskog nadrealističkog časopisa *La Carte d'après Nature* (2)

„Kakvo značenje pridajete reči poezija?“

Poezija je iscrpela i poslednje mrvice svog formalnog ugleda. Izvan oblasti estetskog, ona se danas ispoljava isključivo kao sposobnost za avanturu. Poezija se čita s lica. Zato je nužno što pre stvoriti nova lica. Poezija počiva u formi gradova. Zato ćemo konstruisati zapanjujuće gradske strukture. Nova lepota izvirae IZ SITUACIJA, što znači da će biti prolazna i proživljena.

Najnovija zbivanja u oblasti estetike zanimaju nas samo kao sredstva kojima se može ostvariti određen uticaj. Poezija je za nas samo pronalaženje potpuno novih oblika ponašanja i načina da se oni učine strastvenim.

jun 1954.

PISMO ŽILA Ž VOLMANA

Vratio sam se!... Šta se sve desilo od kada si otišao? Žoel je odavno pušten, na uslovnu. Žan-Mišel (Menzion) i Fred su opet na slobodi (bili su uhapšeni zbog obijanja automobila – i pod uticajem raznih stvari, naravno). Mala Elijan je oslo-

uvek iznova otkrivati onu neodoljivu privlačnost, koju je Šarl Furije pronašao u slobodnoj igri strasti.

Mišel I. Bernštajn, Andre-Frank Konor, Moamed Dau, Gi-
Ernest Debor, Žak Fijon, Vera, Žil Ž Volman.

Uništavaju ulicu Sovaž

Jedno od najlepših, spontano nastalih psihogeografskih mesta u Parizu, na putu je da bude uništeno: ulica Sovaž, u 13. arondismanu, koja je nudila najživopisniji uvid u noćni život prestonice, smeštena između železničkih pruga stanice Austerlic i pustih terena duž obale Sene (ulice Fulton i Believ), od prošle zime je opasana s nekoliko kretenskih zgrada-spavaonica, kakve se nižu po našim predgrađima kao smeštaj za nesrećnike.

Žalimo zbog nestanka te malo poznate ulice, koja je ipak bila daleko življa od Jelisejskih polja, sa svim njihovim svetlima.

Ne privlače nas čari ruševina. Ali građanske kasarne koje niču na njihovom mestu tako su bezrazložno ružne da prosto prizivaju dinamitaše.

POTLAČ br. 8 (10. avgust 1954)

Ulica Morilon 36²⁵

„To je čas u kojem ćemo početi da, tu i tamo, prepoznamo reči urezane duž puteva, koje niko neće moći da izbriše: *I tako počne avantura onih koji će uloviti misterioznog lava...*“

Čudna sudbina nađenih stvari zanima nas jedino zbog samog čina potrage.

²⁵ Adresa policijske stanice (rue des Morillons 36), sa Biroom za izgubljene stvari.

POTLAČ br. 7 (3. avgust 1954)**„... nova ideja u Evropi“**

Dokolica je pravo revolucionarno pitanje. Ekonomske zabrane i njihove moralne posledice uskoro će ionako biti ukinuti i prevaziđeni. Organizacija dokolice, organizacija slobodnog vremena mnoštva ljudi, donekle pošteđenih neprekidnog rada, već je postala nužnost za kapitalističke države, kao i za njihove marksističke sledbenike. Svuda se pribegava obaveznom zaglupljivanju masa uz pomoć stadiona ili televizijskih programa. Upravo zato se moramo odupreti nemoralnim uslovima života koji nam se nameću, tom novom obliku siromaštva.

Posle nekoliko godina koje smo proveli ne radeći ništa (u uobičajenom značenju te reči), svoje društvene stavove s pravom možemo nazvati avangardnim, pošto smo u ovom društvu, privremeno zasnovanom na proizvodnji, hteli da se ozbiljno posvetimo isključivo dokolici.

Ako se to pitanje otvoreno ne postavi pre kraha sadašnje ekonomske eksploatacije, promena će biti samo prividna. Novo društvo, koje preuzima ciljeve prethodnog, umesto da u sebi prepozna i nametne nove želje, predstavlja oličenje utopijske struje socijalizma. Postoji samo jedan zadatak vredan razmatranja: proizvodnja integralne zabave.

Čovek koji sam stvara avanture veći je avanturista od onoga kome se one slučajno dešavaju. Konstruisanje situacija biće neprekidna realizacija velike, svesno odabrane igre: prelazaka iz jednog dekora ili konflikta u drugi, prelazaka dovoljnih da u kratkom roku poubijaju sve likove neke tragedije. Ali vremena za život biće na pretek.

Takva sinteza trebalo bi da objedini kritiku ponašanja, sugestivni urbanizam, ovladavanje ambijentima i uzajamnim odnosima – čija su nam osnovna načela već poznata. Treba

1953 . tout ce qui est rond
est wolman

„Sve što je okruglo je Volman.“

bođena policijskog nadzora prošle nedelje, posle dramatičnog hapšenja u devojačkoj sobi, negde u Vensenu, zajedno sa Žoelom i Žanom-Mišelom. Naravno, bili su mrtvi pijani i nisu hteli da otvore vrata policajcima, koji su se onda vratili s pojačanjem. U toj zbrci su izgubili pečat Letrističke internacionale. Linda još čeka presudu. Sara je još uvek u popravnom domu – ali tu je zato njena sestra, od šesnaest i po godina,

koja je uskočila na njeno mesto. Bilo je još hapšenja, uglavnom zbog narkotika i ko zna zbog čega još. Sve to postaje prilično zamorno. A tu je i G-E (Debor), koji je deset dana proveo u sanatorijumu, gde su ga smestili njegovi roditelji, posle neuspelog pokušaja trovanja gasom. Sada je opet ovde u kraju. Serž (Berna) bi trebalo da izađe 12. maja. A ja sam se prekjuče carski isprovraćao u *Moanou*.

Najnovija diverzija ovde u kraju su noćni boravci u Katakombama – još jedna Žoelova sjajna ideja. Imam mnogo započetih projekata, kojima je izgleda suđeno da ostanu samo to – projekti...

Pismo Žanu-Luju Brou, 20. jula 1953.

POTLAČ br. 6 (27. jul 1954)

Buka i bes

Novi idejni tokovi su po prvi put sablaznili svet 1947, s pojavom onomatopejske poezije. Grupa „letrista“, nazvanih tako po poetici za koju su se zalagali, proširice u narednim godinama polje svojih aktivnosti na roman, slikarstvo (1950) i film (1951).

Kao pozitivni dadaizam, pokret je u toj fazi izložio kritici formalni razvoj estetskih disciplina, usredsredivši se isključivo na ono što je novo, ali ne u nastojanju da bude originalan po svaku cenu – što su mu mnogi olako prebacivali – već u želji da se podredi mehanizmima inventivnosti.

Predvidljivo dijalektičko proširenje letrističkih ciljeva, obeleženo žestokim sukobima među frakcijama, koji su okončani isključenjem onemoćalih predvodnika, pokrenulo je pitanje jedinog mogućeg načina korišćenja tih mehanizama: njihovo uložiti u buđenje strasti.

Letristička internacionala, osnovana juna 1952, okupila je ekstremističke pripadnike pokreta. Oktobra meseca iste godine, posle skandala koji su članovi Internationale priredili Čarliju Čaplinu i osude tog postupka od strane letrističke desnice, svaki vid saradnje s nazadnom strujom je prekinut, a njeni članovi su isključeni.

Svaki korak koji smo otada napravili bio je kristalno jasan.

Uvek smo otvoreno priznavali da je za nas, na primer, neka vrsta arhitekture ili društvene agitacije, samo sredstvo kojim počinje konstruisanje određenog načina života.

Samo je zlonamerno tumačenje moglo navesti deo javnog mnjenja da nam pripiše privrženost određenoj fazi poetskog izraza – ili zalaganje za njeno negiranje – jer nam je do nje stalo kao i do ma koje druge istorijske forme, kojom je literatura mogla da se zaodene.

Prilepiti nam etiketu pûkih zagovornika neke estetike podjednako je neumesno kao i otpisati nas – što su neki učinili – pod izgovorom da smo narkomani ili gangsteri. Dovoljno često smo ponovili da nam skup zahteva koje je svoje-vremeno formulisao nadrealizam – da pomenemo i taj sistem – izgleda kao minimum o koji se ne smemo oglašiti.

Kada je reč o našim ličnim ambicijama, one imaju malo toga zajedničkog s ciljevima zbog kojih smo svesno pristali da se izložimo riziku.

22. jul 1954.

Mišel I. Bernštajn, Andre-Frank Konor, Moamed Dau,
G.-E. Debor, Žak Fijon, Vera, Žil Ž Volman.